

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Tomáš Rajtr

**Zákaz použití síly a hrozby silou v mezinárodním právu a jeho
nesporné výjimky**

Diplomová práce

Olomouc

2012

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Zákaz použití síly a hrozby silou v mezinárodním právu a jeho nesporné výjimky vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 30. 5. 2012

Tomáš Rajtr

Rád bych touto cestou poděkoval panu prof. JUDr. Vladislavu Davidovi DrSc., Dr.h.c. za cenné rady, připomínky, velikou trpělivost a pomoc při vedení mé diplomové práce.

Úvod	7
1 Historický vývoj použití síly do roku 1648	9
1.1 Antické Řecko	9
1.2 Řím	10
1.3 Rané křesťanství	12
1.4 Bellum iustum do Vestfálského míru	14
1.4.1 Raný středověk	14
1.4.2 Španělská škola.....	15
1.4.3 Machiavelliho realismus a legalisté.....	16
1.4.4 Hugo Grotius	17
2 Od Vestfálského míru k Pařížskému paktu	19
2.1 Obecně	19
2.2 Eroze volnosti užití síly v 19. století	20
2.2.1 Drago-Porterova doktrína	20
2.3 Praxe států a obyčejové právo	22
2.4 Společnost národů.....	23
3 Ius contra bellum	26
3.1 Pařížský pakt.....	26
3.2 Stimsonova doktrína	27
4 Organizace spojených národů.....	29
4.1 Obecně	29
4.2 Článek 2 odstavec 4 Charty OSN	29
4.2.1 Otázka závaznosti	29
4.2.2 Otázka obyčejového práva.....	30
4.2.3 Zákaz použití síly a mezinárodní vztahy	30
4.2.4 Otázka obsahu pojmu síla	32
4.2.5 Otázka politické nezávislosti a územní celistvosti	32

4.2.6	Otázka „způsobů neslučitelných s cíli OSN“	33
4.2.7	Zákaz použití síly jako ius cogens	33
4.2.8	Zákaz hrozby silou.....	34
5	Nesporné výjimky ze zákazu použití síly	36
5.1	Obecně	36
5.2	Sebeobrana.....	37
5.2.1	Obecně k článku 51	37
5.2.2	Ozbrojený Útok	38
5.2.3	Cíl ozbrojeného útoku.....	41
5.2.4	Nezbytnost, proporcionalita a bezprostřednost.....	41
5.2.5	Sebeobrana jako dočasné právo	43
5.2.6	Role Rady bezpečnosti OSN	43
5.2.7	Kolektivní sebeobrana	44
5.3	Systém kolektivní bezpečnosti	44
5.3.1	Článek 39	45
5.3.2	Postup Rady bezpečnosti OSN	47
6	Případové studie.....	50
6.1	Obecně	50
6.2	Irácká svoboda	50
6.2.1	Argumenty koalice.....	51
6.3	Operace Odyssey Down	53
6.3.1	Rada bezpečnosti OSN a Libye	54
	Závěr.....	56
	Použitá literatura.....	57
	Monografie	57
	Mezinárodní úmluvy.....	58
	Rezoluce Rady bezpečnosti OSN	58

Rezoluce Valného shromáždění OSN	58
Internetové zdroje	58
Soudní rozhodnutí.....	61
Klíčová slova	62
Key words.....	62
Abstrakt.....	63
Summary.....	63

Úvod

Tématem této diplomové práce je Zákaz použití síly v mezinárodním právu a jeho nesporné výjimky. Důvodem pro volbu tohoto tématu byly události probíhající v arabských zemích, jež se vlastně časově protínaly s obdobím k volbě témat diplomových prací. Proto jsem se rozhodl, že bych rád princip zákazu použití síly a jeho nesporné výjimky prozkoumal blíže a tyto základní instituty mezinárodního práva veřejného lépe pochopil.

Cílem mé práce bude ukázat evoluci institutu použití síly v mezinárodním právu, právně vymežit a identifikovat elementy jak zákazu použití síly, tak i jednotlivých nesporných výjimek a na dvou případových studiích z nedávné doby ukázat mechanismus použití síly v současnosti. Hlavní metodou užitou v práci je analýza základních norem regulujících použití síly v mezinárodním právu a jejich nesporných výjimek.

Časově je práce zařazena do období od 9. století před naším letopočtem až do dnešní doby, její těžiště ovšem spočívá v 20. a 21. století našeho letopočtu.

Práce je členěna na šest samostatných kapitol. První kapitola se soustředí na historický vývoj použití síly, zejména z pohledu doktríny *bellum iustum*, a mezinárodněprávní vědy příslušné doby. Je tomu tak proto, že použití ozbrojené síly a síly vůbec v praxi států bylo prosto jakýchkoliv restrikcí a *de facto* se k ní každý stát mohl kdykoli beztrestně uchýlit. Období po Vestfálském míru se věnuje kapitola druhá, a to již z pohledu praxe států. Důvodem pro odklon od doktrinárního pohledu na použití síly byla právě samotná praxe států týkající se prvních snah o limitaci použití síly. Součástí této kapitoly je i tzv. Drago-Porterova doktrína. Třetí kapitola se věnuje prvnímu historickému zákazu uchýlení se k válce a též Stimsonově doktríně neuznávání. Ve čtvrté kapitole se již budu věnovat zákazu použití síly dle Charty Organizace spojených národů (dále jen „Charta OSN“), zejména provedu jeho rozbor a interpretaci jednotlivých pojmů obsažených v článku 2 odstavec 4 Charty OSN, důvodem tohoto postupu je důležitost správné interpretace tohoto principu. Kapitola pátá je věnována výjimkám ze zákazu použití síly a jejich analýze. Je třeba podotknout, že ze spektra výjimek se práce věnuje pouze výjimkám nesporným, tedy právu sebeobrany dle článku 51 a donucovacím opatřením Rady bezpečnosti OSN dle kapitoly VII Charty OSN. Bylo by jistě zajímavé věnovat se i výjimkám poněkud spornější povahy jako například právu na ochranu vlastních státních občanů na území cizího státu, nebo jednostranným humanitárním intervencím, nicméně již samotný název práce hovoří jasně. Kapitola šestá se zabývá případovou studií operace Irácká svoboda z roku 2003 z pohledu sebeobrany, ale i z pohledu kapitoly VII Charty OSN a též případovou studií operace Odyssey Down z dubna 2011. Pro

zaměření se na operaci Irácká svoboda svědčily zejména dvě skutečnosti, jednak jednání USA s ohledem na existenci Národní bezpečnostní strategie USA, jednak pokus o legitimizaci zásahu dle teorie implicitní resp. obživlé autorizace Rady bezpečnosti OSN k použití síly. Tato práce zahrnuje i případovou studii autorizace Rady bezpečnosti OSN k použití síly dle rezoluce 1973, tedy dle kódového označení NATO, operaci Odyssey Down. Důvodem pro výběr právě tohoto případu použití síly je doktrína OSN *Responsibility to protect*.

Ve své diplomové práci čerpám zejména ze zahraniční odborné literatury, ve které je toto téma velice podrobně zpracováno a nabízí velmi širokou škálu publikací, její problém je ovšem poměrně složitá dostupnost i v rámci České republiky, nebylo tedy výjimkou její zaslání knihovnou zahraniční. Z literatury české využívá práce zejména V. Davida a kol., Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. Zřejmě nejdůležitějším zdrojem relevantních informací jsou rezoluce Rady bezpečnosti i Valného shromáždění OSN, rozsudky Mezinárodního soudního dvora a články dostupné na internetu. Za podrobnější a další výzkum by stála každá kapitola této práce samostatně. Nejenom vývoj, ale zejména obsah doktríny *bellum iustum* je nesmírně zajímavý a obsáhlý. To samé se dá tvrdit i o dalších částech této práce, například pouze právu sebeobrany se věnuje celá řada publikací zcela samostatně. Za podrobnější výzkum by jistě stály i výjimky poněkud spornějšího charakteru jako například humanitární intervence, či některé sporné případy použití síly zdůvodněné širokým pojetím výkonu práva sebeobrany.

1 Historický vývoj použití síly do roku 1648

1.1 Antické Řecko

V době, kdy prakticky na celém světě znamenaly pojmy cizinec a nepřítel synonyma, se na Peloponésském poloostrově začala psát éra jedné z nejvýznamnějších civilizací historie. Antické Řecko zažívalo svou „Zlatou éru“ v průběhu let 900-400 př. n. l. Řecká společnost byla na svou dobu velmi vyspělá, vznikala zde díla jako Ilias a Odyssea, starověké Řecko bylo domovem Platona, Aristotela a dalších významných filosofů, učenců a vědců. Starověké Řecko nebylo státem v dnešním slova smyslu, ale bylo tvořeno řadou samostatných městských států a termínu antické, či starověké Řecko se dnes užívá jako souhrnného výrazu pro tehdejší kulturu. Za nejvýznamnější řecké městské státy byly považovány Athény, Sparta a Théby. Právě mocenské soupeření mezi těmito aktéry dalo vzniknout jednomu z prvních pravidel týkajících se vedení válek.

Tato pravidla měla především povahu právních obyčejů, jež se tvořily v rámci mocenských struktur na půdě Peloponéského poloostrova. Tyto obyčeje ovšem nebyly svým charakterem univerzální, své uplatnění nacházely pouze v rámci Peloponéského poloostrova. Řekové neuznávali ostatní, neřecké, mocenské entity, jako sobě rovné a považovali je *ipso facto* za nepřátele Řecka, jejichž jediným a přirozeným úkolem je sloužit. A tak, zatímco vedení válek na Peloponésském poloostrově mělo svá pravidla,¹ boje proti „barbarům“ je postrádala v zásadě úplně. Například Aristoteles ve svém spise Politika uvádí, že válka proti těm, jež jsou předurčeni sloužit, je přece přirozená a spravedlivá.²

Dodržování pravidel a obyčejů upravujících *ius ad bellum* i *ius in bello* učinily přítrž Peloponéské války. Jejich průběh zdokumentoval řecký historik Thúkýdídés a vykreslil je jako tragédii epických rozměrů pro helénský svět. Ve svém díle Dějiny peloponéských válek, válku pojal jako příběh morálního úpadku Athén a jako dramatickou a zásadní erozi válečných zvyklostí. Jako příklad morálního úpadku bývá nejčastěji uváděn úryvek z jeho díla zvaný Mélský dialog.³ Athéňané zde odpovídají obyvatelům ostrova Mélos, který chtěli začlenit do své říše, přes námitky protiprávnosti a bez ohledu na neutralitu ostrova takto: „Víte stejně dobře jako my, že právo, co svět světem stojí, je otázkou pouze sobě rovných, a tak silní činí, co se jim zlíbí a slabí trpí, co musí.“⁴

¹ Mezi tato běžně známá pravidla patří například příměří uzavíraná během konání olympijských her, imunita pro kněží, sezónní válčení nebo také značně formální vyhlášení války.

² BELLAMY, Alex J. Just wars: from Cicero to Iraq. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 15-18.

³ tamtéž

⁴ THUCYDIDES. HISTORY OF THE PELOPONNESIAN WAR: The Melian Dialogue. Mtholyoke.edu [online]. [cit. 2012-01-19]. Dostupné z: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/melian.htm>

Po konci Peloponéských válek se v Athénách začaly vyvíjet nové filosofické směry a názory na válečné zvyklosti. Platon například souhlasil s Mélany v tom ohledu, že spravedlnost není otázkou síly, ale otázkou lidského rozumu. Ve stejné linii pokračoval i ve své kritice demokracie, kde poukazoval na její totální selhání demonstrované athénskými dějinami. Ve spise Zákony zdůrazňoval, že válka je typickým rysem lidského pokolení a vykreslil dvě tváře lidstva, jednu lepší a druhou horší, rolí státu má být udržení míru upřednostňováním lepší stránky lidstva, potíráním stránky horší. Jako spravedlivou tedy chápal válku, jež byla vedena na základě vyšších hodnot, typicky třeba nastolení míru.⁵

Platonův žák, Aristoteles, jeho myšlenky dále rozvíjel a dokonce jako první začal užívat termín *bellum iustum* jako označení pro spravedlivou válku. Dle Aristotela existovalo pět spravedlivých důvodů vedení války. Byly jimi sebeobrana, odplata za utrpěnou urážku nebo škodu, pomoc spojencům, získání zdrojů nebo slávy pro stát a nakonec podrobení si těch, jež nebyli schopni vládnout si sami. Poslední dva důvody Aristoteles zdůvodňoval myšlenkou, že lidstvo má svůj přirozený řád a jedni jsou k vládnutí předurčení, zatímco druzí musí být ovládáni a že válka je prostředek k udržení tohoto přirozeného stavu.⁶

Porovnávat a nahlížet na použití síly v dobách antického Řecka prismaticem doby dnešní by bylo nespravedlivé a neobjektivní. Zatímco nyní je použití síly v mezinárodním právu zásadně zakázané, v dobách před vznikem Pařížského paktu nebo později Organizace spojených národů bylo použití síly bráno jako prostředek a součást státní politiky. Tradice *bellum iustum* měla v různých epochách, někdy více, někdy méně, odlišný obsah. Řecké pojetí spravedlivé války bylo do značné míry ovlivněno jejich přesvědčením o společenské a kulturní superioritě v porovnání s jejich sousedy. Proto byly za spravedlivé pokládány války dobovačné, které byly zdůvodňovány šířením míru, civilizace a pokroku a dokonce i války kořistnické, pokud útočící stranou byl některý z řeckých městských států a cílem útoku útvary nebo uskupení považované Řeky za barbarské.

1.2 Řím

Ačkoliv přínos starověké římské civilizace spočívá zejména v oblasti práva soukromého, nelze Římu upřít významný vliv ani na utváření práva mezinárodního, zejména válečného. Římská republika v době své největší slávy zahrnovala území severní Afriky, část dnešního Turecka, Řecko, Pyrenejský poloostrov a Galii a téměř každý rok bylo vedeno nové tažení. Bezpečnost římské říše spočívala ve vytváření dojmu velkoleposti, což bylo

---

⁵ BELLAMY, Alex J., Just wars: from Cicero to Iraq. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 18-19.

⁶ tamtéž

vynucováno a udržováno vojenskou silou.⁷ To ovšem neznamenalo, že by Římané nerozlišovali mezi *bellum iustum* a *bellum iniustum*, ve skutečnosti doktrínu spravedlivého důvodu rozpracovali dále než Řekové. Římané byli ve většině aspektů své společnosti daleko pobožnější než jejich východní sousedé, to se projevilo i v jejich veřejné politice. S koncem éry králů roku 509 př. n. l. byla fakticky celá zahraniční agenda rozložena mezi dvě instituce, senát a tzv. *collegium fetialium*.⁸ Zapojení feciálů zajišťovalo přízeň bohů a válka mohla být prohlášena za „*bellum iustum et pium*“.⁹ Ačkoliv se nabízí, že tato procedura byla hojně využívána,¹⁰ bylo tomu tak skutečně jen někdy. Bylo tomu tak například v případě Panských válek nebo v tažení proti Filipu V. Makedonskému. Procedura feciálů nebyla na druhou stranu využita při tažení proti Antiochu III. v roce 191 př. n. l. nebo ve válce proti Aetolianům. Poslední zmínka o kolegiu je z roku 171 př. n. l. Mohlo by se zdát, že formální spravedlnost, vyhlášení a vedení války bylo vždy podmíněno touto procedurou, nebylo tomu tak. Jejím hlavním účelem bylo zajištění přízně bohů, pokud si Římané nebyli jisti vítězstvím a zajištění „spravedlivé“ záminky k použití síly, jež bylo po provedení tohoto „rituálu“ vnímáno jako použití síly na obranu právoplatných římských nároků. Války vedené Římem byly tak vnímány, a to i Římany samotnými, jako války obranné.¹¹

V případě této procedury se nabízí i jistá paralela, s obdobím, jež bylo nutno dodržet před zahájením války, dle Paktu Společnosti národů. Obě měla nicméně jiný charakter. Zatímco v případě Paktu Společnosti národů bylo dle mého názoru účelem umožnit mírové urovnání sporu, tak v případě běžící lhůty v proceduře feciálů šlo o typ ultimáta *sui generis*.

Na sklonku Republiky na řeckou filosofii a Platonovo učení navázal své učení filosof, senátor a rétor Marcus Tullius Cicero. Souhlasil s Platonem v názoru, že jedinou „omluvou“

---

⁷ tamtéž

⁸ Zatímco role senátu, jako hlasu lidu je zřejmá, role kolegia měla zajišťovat přízeň bohů. Kolegium tvořili kněží tzv. feciálové, jimž byly svěřeny některé agendy týkající se mezinárodních vztahů. Nejdůležitější funkcí ovšem toto kolegium kněží zastávalo v otázkách vyhlášení válek. Bylo totiž na jejich uvážení, zda-li jiný stát neporušil své závazky vůči Římu, či přímo jednal proti jeho zájmům, rozhodovali tedy o existenci spravedlivého důvodu k vyhlášení války. V případě, že bylo shledáno porušení povinnosti cizím státem, domáhal se delegát tohoto kněžského sboru zadostiučinění. Samotná procedura spočívala ve vyslání čtyř feciálů, do státu, jež se dopustil porušení práva. Jeden z kněží byl jmenován titulem *pater patratus poluli romani*, tedy jakýmsi zástupce zástupcem římského lidu a byl zmocněn k vyjednávání o zadostiučinění. Požadavky ovšem bývali téměř vždy tak tvrdé, že bylo téměř nemožné Římu vyhovět. Další krok tedy bylo následné ohlášení situace senátu a ten vyhlásil samotnou válku. Forma vyhlášení spočívala v ceremonii feciálů, *pater patratus* vrhl kopí se železným, nebo ohořelým a zakrváceným hrotem na území nepřítele a tento úkon doplnil o požadovanou formuli o vyhlášení války. V případě, že bylo třeba vyslat kněží příliš daleko, sloužila jako fiktivní území cizího státu půda před chrámem bohyně Bellony, ženy boha války. in GILL, N.S., Fetiales. In: *Ancienthistory.about.com* [online]. [cit. 2012-02-19]. Dostupné z: <http://ancienthistory.about.com/od/Roman-Priests-And-Priestesses/g/010411-Fetiales.htm>

⁹ NUSSBAUM, Arthur., *A Concise History of the Law of Nations*. 4. vydání. New York: The McMillan Company, 1962, 377 s. 10.

¹⁰ Lze ji chápat i jako formu nátlaku, nebo formy hrozby silou.

¹¹ BELLAMY, Alex J., *Just wars: from Cicero to Iraq*. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 18-20.

pro vedení války je udržení a šíření míru. Tuto Platonovu teorii ovšem poněkud rozšířil. Proto tedy dobovačné války byly dle jeho učení legální, protože posouvaly hranice míru a byly nástrojem šíření civilizace.¹²

1.3 Rané křesťanství

Křesťanští teologové dlouhou dobu odmítali jakoukoliv válku, a to i obrannou. Křesťanům bylo například úplně zakázáno nastoupit do armády až do roku 170 n. l. Toto období pacifismu je spjato s učením raných křesťanských teologů, zejména Tertuliánem, Origenem či Justinianem, kteří prosazovali pacifismus jako jednání dle Příkázání.¹³ Problém navíc činil i výklad Nového zákona, Ježíš totiž ve svých kázáních hlásal nenásilí, pacifismus a dokonce při svém zatýkání v Getsemanské zahradě zadržel Jana před tím, aby mohl pozvednout meč na jeho obranu. Důvody, proč tomu tak bylo, jsou v zásadě čtyři. První důvod byl eschatologický.¹⁴ Druhým důvodem bylo modlářství¹⁵ praktikované v armádě. Třetím důvodem byly samotné vztahy mezi Římany a křesťany, neboť Římané křesťany pronásledovali a zabíjeli. Posledním důvodem byl samotný fakt, že křesťanští vůdci a teologové byli sami pacifisté a důsledně vycházeli z křesťanské nauky a neúčast křesťanů v armádě a ve válkách byla brána jako samozřejmost zdůvodněná desaterem.¹⁶

S narůstajícím počtem věřících a tím pádem i vlivu se křesťanská nauka dostala do popředí zájmů. Křesťanský pacifismus se stal terčem kritiky významného „pohanského“ filosofa a oponenta křesťanství Celsa, který křesťanství vytýkal zejména lhostejnost k postavení a osudu římského impéria tím, že odmítalo účast v armádě a obranu před „barbarskými“ nájezdníky. Odpověď na Celsovu kritiku přišla záhy od křesťanských učenců Origena a Tertuliana. Tertulian se tradičně odvolával na samotnou křesťanskou nauku o *nastavení druhé tváře* a nebezpečí modlářství, ale Origen přišel se dvěma novými argumenty. Za prvé odmítl Celsovu kritiku, jež spočívala v argumentu, že kdyby se všichni zachovali jako křesťané, tak by se lidé, majetek i sami křesťané na území římské říše stali kořistí pro barbarské nájezdníky. Vůči ní namítal, že kdyby se všichni chovali jako křesťané, tak by válek nebylo vůbec. Za druhé tvrdil, že ačkoliv se křesťané neúčastnili boje přímo, činili tak svými modlitbami za úspěch Říma nepřímo. Zásadní obrat v rané křesťanské teologii a postoji k vojenské službě nastal v souvislosti s přijetím křesťanství jako oficiálního státního

---

¹² tamtéž

¹³ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 5.

¹⁴ Vzhledem k vidině brzké Apokalypsy a konce světa, se křesťané odmítali zapojit do vojenských operací, obávali se, že by přišli o možnost nanebevzetí

¹⁵ Například vavřínová čelenka na oslavu vítězství

¹⁶ BELLAMY, Alex J., *Just wars: from Cicero to Iraq*. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 20-22.

náboženství římským císařem Theodosiem I. Velmi zajímavou koncepci křesťanství a služby v armádě přinesl milánský biskup Ambrož.¹⁷ Aktivní účast křesťanů ve válce opíral o dva zásadní argumenty. Za prvé se odvolával na znění Starého zákona, kde v některých pasážích přímo zaznělo, že násilí je dovoleno nejen, když se jedná o ochranu těch, kteří se bránit nemohou, ale že je někdy i přímo „nařízeno Bohem“. Druhé ospravedlnění spočívalo v interpretaci Nového zákona. Ačkoliv Ambrož plně souhlasil se svými předchůdci v ohledu, že zabíjení je špatné, je proti bohu a to dokonce i zabítí v sebeobraně, postavil se této dosavadní křesťanské doktríně s odůvodněním na „lásku k bližnímu svému“. Podstatou i nadále zůstal explicitní zákaz zabítí a to i v sebeobraně, protože by tím byly upřednostněny „pozemské statky“ na úkor „boží milosti“. Za určitých okolností ovšem zabítí nepřítele přípustné bylo, a to zejména pokud by ohrožoval jiného na životě, jako projev křesťanské lásky k bližnímu svému.¹⁸ Ambrožův výklad pak doslova zní takto: „*Ten, kdo nezabrání újmě způsobené příteli, ačkoliv tak učinit může, je vinen stejně, jako ten, kdo tuto újmu způsobí*“.¹⁹

Patrně daleko významnějším pro vývoj nauky o „spravedlivé válce“ bylo učení křesťanského filosofa a teologa Augustina. Klíčem k jeho nauce o *bellum iustum* byl jeho postoj k otázce, za jakých okolností může člověk zabít jiného člověka. Stejně jako Ambrož vycházel Augustin z dualistického pojetí světa a aplikoval jej i na institut sebeobrany. Za kritérium rozlišující mezi oprávněnou a neoprávněnou sebeobranou označil pohnutku, úmysl či spíše okolnosti (*intentio recta*), za jakých došlo k usmrcení útočníka. Spravedlivá sebeobrana byla dle Augustina akt a výraz boží milosti a lásky k bližnímu svému, měl to být čin nesobecký, který nesledoval vlastní prospěch, ale byl učiněn například na ochranu druhých. Naopak nespravedlivé usmrcení jiného bylo jednání, jehož motivem nebyla pomoc nebo ochrana vyšších hodnot, ale které sledovalo vlastní prospěch, sobeckost, chamtivost či touhu po moci. V přeneseném významu byla tedy válka legitimní, pokud byla vedena s dobrým úmyslem, směřovala k ochraně společnosti, státu, státního zřízení nebo míru, tedy vyšších cílů, jež zaručovaly rozvoj společnosti a víry. Augustin ve svém díle dokonce nastínil čtyři okruhy, které měly zahrnovat všechny spravedlivé důvody k válce. Prvním byla sebeobrana, druhým napravení utrpěných křivd, jež „pachatel“ odmítl dobrovolně odčinit, třetí spravedlivý důvod spatřoval v příkazu Boha vést válku. Za poslední důvod považoval ochranu víry. Tyto důvody potom podmínil vyhlášením a vedením války pouze entitou

---

¹⁷ lat. Aurelius Ambrosius, od roku 374 milánský biskup

¹⁸ BELLAMY, Alex J., *Just wars: from Cicero to Iraq*. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 23-24.

¹⁹ AMBROSIUS., *Church Fathers: On the Duties of the Clergy*. Newadvent.org [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/fathers/34011.htm> s. 179.

k tomu povolanou.²⁰

1.4 Bellum iustum do Vestfálského míru

1.4.1 Raný středověk

Z předešlého výkladu by se mohlo zdát, že byla systematicky zaváděna závazná pravidla pro vyhlášení a vedení válek. V praxi států se ve skutečnosti neosvědčila. Období raného středověku bylo spjato s rozpadem Římského impéria, neustálým bojem o moc, loupeživými válkami, celkovou anarchií a úpadkem morálních hodnot. Teorie „spravedlivé války“ si své příznivce,²¹ i přes toto temné období lidských dějin, udržela a reagovala prostřednictvím jejich učení na aktuální vývoj.

Pominu-li izolované a jednotlivé snahy, pokusy a hnutí²² o regulaci násilí a soukromých válek, musím v první řadě, kromě učení Tomáše Akvinského, zmínit Gratianovu sbírku kanonického práva *Concordia discordantium canonum*, pro kterou se vžil název Dekret Gratianův. Gratián uznával pouze tři legitimní důvody pro válku, prvním bylo navrácení ukradeného majetku, druhým pomsta za utrpěnou urážku a třetím byl výkon sebeobrany. V otázce oprávněné autority k vyhlášení války navázal na učení svého předchůdce Augustina. Samotnou otázkou, kdo má být onou „osobou“, se zabýval pouze v rovině obecné. Války rozdělil do dvou okruhů, přičemž kritériem byla autorita, jež byla oprávněna k jejímu vyhlášení. Například osobou oprávněnou k vyhlášení války za odstranění utrpěné újmy, příkoří nebo křivdy byl světský panovník, kdežto války na obranu víry měly být autorizovány duchovními.²³

Významná role v tradici *bellum justum* je připisována přednímu křesťanskému teologovi Tomáši Akvinskému. Akvinský ve svém díle vycházel ze základní křesťanské myšlenky, že samotný, byť ospravedlnitelný, akt usmrcení člověka v sobě vždy obsahuje, alespoň částečně, prvek nespravedlnosti. Jedním z témat, jimž Akvinský věnoval podstatnou část svého výzkumu, byla otázka, v jakém případě může v sebeobraně usmrtit jeden člověk druhého. Jeho závěry jsou poměrně odlišné od učení Augustina a učení raných křesťanů v jednom zásadním ohledu, na rozdíl od nich totiž Akvinský došel k závěru, že zabití a ochrana vlastního života tedy sebezáchova je přirozená a všem živým tvorům vlastní: „(...)úmysl zachovat si vlastní život není nezákonné či proti Bohu, pro všechna živá stvoření

²⁰ BELLAMY, Alex J., *Just wars: from Cicero to Iraq*. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 26-29.

²¹ Příznivci této teorie byli zejména učenci, filosofové a teologové, do praxe států se dostávala spíše sporadicky a státy byla spíše využívána jako jakási virtuální záminka k vedení války.

²² Například *Pax Dei*, *Treuga Dei*

²³ BELLAMY, Alex J., *Just wars: from Cicero to Iraq*. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 33-35.

je totiž přirozené snažit se o vlastní záchranu“.²⁴

Předmětem jeho úvah o spravedlivé válce se stala též otázka proporcionality: „*I je-li jednáno s dobrými úmysly, může být jednání v sebeobraně považováno za nezákonné, pokud nebude přiměřené, například užije-li člověk v sebeobraně větší násilí než je nezbytně nutné.*“²⁵ Tento princip použití síly v sebeobraně vyjádřený Akvinským má své místo v právu výkonu sebeobrany i dnes a je chápán jako její nezbytná součást a limit současně.

Akvinský stejně jako Augustin nacházel principy spravedlivé války a principy vztahů mezi státy ve vztazích a jednání jednotlivců. Tyto principy aplikoval na otázky týkající se celé společnosti. Z předchozího textu například můžeme odvodit princip proporcionality, který zařadil mezi kritéria spravedlivé války. Akvinský vymezil tři základní spravedlivé důvody pro válku. První podmínkou bylo její vyhlášení osobu k tomu povolnou, byl i poněkud konkrétnější v určení odpovědného subjektu. V jeho pojetí mohla být válka vyhlášena pouze autoritou, jež sama nepodléhá žádné jiné autoritě. Chápal válku jako prostředek *ultima ratio*, vycházel ze struktury samotné společnosti, válka mohla být vyhlášena pouze tehdy, pokud neexistovala možnost smírného urovnání sporu. Další podmínkou byl spravedlivý důvod a poslední dobrý nebo spravedlivý úmysl. Akvinského největší přínosem pro tradici *bellum iustum* bylo její omezení a ohraničení principem proporcionality.

1.4.2 Španělská škola

V souvislosti s koloniálním rozmachem Španělska na území „nově“ objeveného světadílu rostl nejen jeho význam v oblasti ekonomické, ale i mezinárodněprávní. Těžištěm španělské školy mezinárodního práva týkající se tradice *bellum iustum* byla otázka „spravedlivého důvodu“. Mezi její nejvýznamnější představitele lze bezpochyby zařadit Francisca Vitoriu, Francisca Suáreze či Balthazara Ayalu.

Vitoria si položil 4 zásadní otázky: Zda a kdy je vůbec přípustné pro křesťany bojovat ve válce. Jaká autorita je oprávněna válku vést a vyhlásit. Co jsou a měly by být „spravedlivé důvody“ pro válku a konečně za čtvrté, co mohou křesťané činit svým nepřátelům. Otázku způsobilé autority rozlišil dle účelu války, pokud se jednalo o válku vedenou v sebeobraně, byla k jejímu vedení a vyhlášení oprávněna i osoba, která měla nad sebou jinou suverénní autoritu, limitem zde byla pouze nezbytnost. Válka jiná než válka v sebeobraně mohla být vedena pouze entitou suverénní, jež nepodléhá žádné další autoritě. Poměrně zajímavá je jeho interpretace důvodů, které byly bez dalšího neslučitelné s tradicí *bellum iustum*. Vitoria,

---

²⁴ AQUINAS, Thomas., Summa Theologica: Murder(Secunda secundae partis) Q.64. Newadvent.com [online]. [cit. 2012-01-15]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/summa/3064.htm#article6>

²⁵ tamtéž

ačkoliv byl expertem na kanonické právo, významným členem španělské inkvizice a dokonce se účastnil soudu s „heretikem“ Erasmem Rotterdamským, byl v této otázce překvapivě humanistický až liberální. Uvádí jako jediný spravedlivý důvod pro válku způsobenou škodu. Naopak nepřipouští samotný rozdíl ve vyznání jako spravedlivý důvod k válce. Jeho argument spočíval v přesvědčení, že silou nelze nevěřící donutit k víře, nýbrž jen k předstírání víry. Jako spravedlivý důvod vylučuje i rozšíření území impéria, ani pohodlí, sláva či věhlas pro vládce nemůže být spravedlivým důvodem k válce. Toto kritérium slouží Vitoriovi i k rozlišení tyranie od spravedlivé vlády. Zatímco spravedlivý vladař by měl vést válku jen pro dobro společnosti jako celku, tyran ji vede v zájmu vlastním. Vitoria se zběžně věnoval i otázce proporcionality, když jako limit k výše uvedených důvodům uvádí, že ne každá urážka či škoda může být spravedlivou záminkou k vyhlášení války.²⁶ Za výjimečně ospravedlnitelný důvod k vedení války pokládal Vitoria i „podstatný omyl“, sledujíc jeho teorii mohlo tedy dojít k situaci, kdy obě zneprátelené strany vedly spravedlivou válku, nikoliv v objektivním slova smyslu, nýbrž subjektivně.²⁷

Dalším představitelem španělské školy mezinárodního práva byl Francisco Suárez. Suárez odmítl Vitoriovu teorii o možnosti „spravedlivé války“ na obou stranách a označil ji dokonce za absurdní, nicméně i on připustil, že za určitých okolností nemusí být spravedlivý důvod naprosto, bezchybně a omyluprostě zjištěn, a že postačí i „větší pravděpodobnost“ důvodu.²⁸ Suárez dále rozšířil katalog spravedlivých důvodů k válce o neoprávněnou konfiskaci majetku státu jiným suverénem, bezdůvodné porušení mezinárodního závazku vyplývajícího jak z přirozeného práva, tak z práva pozitivního a konečně jinak neodčinitelnou urážku reputace a cti.²⁹

1.4.3 Machiavelliho realismus a legalisté

Machiavelli jako první oprostil politiku od teologie a náboženství. Z tradice *bellum iustum* úplně vypustil požadavek spravedlivého důvodu a spravedlivého úmyslu. Jeho jedinými měřítky pro válku byl požadavek „nezbytnosti“ a požadavek oprávněné autority k vedení a vyhlášení války, za tuto autoritu pak považoval každý suverénní stát.³⁰

Ve stejném duchu odmítání křesťanské tradice *bellum iustum* navázal i Gentili. Ve

²⁶ VITORIA, Francisco de, Anthony PAGDEN a Jeremy LAWRENCE., Political writings. New York: Cambridge University Press, 1991, s. 304.

²⁷ NUSSBAUM, Arthur., A Concise History of the Law of Nations. 4. vydání. New York: The McMillan Company, 1962, s. 89.

²⁸ tamtéž

²⁹ ALEXANDROV, Stanimir A., Self-defense against the use of force in international law. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 4.

³⁰ BROWNLIE, Ian., International law and the use of Force by states. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 10.

svém díle *De iure belli libri tres* uvádí, že klíčovým měřítkem pro zahájené války je „nezbytnost“. Odmítá ovšem Machiavelliho ničím neomezenou nezbytnost, již si navíc každý stát v jednotlivých případech posuzuje sám. Limitem Gentiliho nezbytnosti je přirozené právo, jemuž jsou i suverénní entity podřízeny. Gentiliho pojetí nezbytnosti spočívá v neúspěšném vyčerpání všech mírových prostředků urovnání sporu. Zajímavé a nadčasové je zejména jeho pojetí vedení obranných válek. Načrtl tři možné důvody pro spravedlivou sebeobranu. Prvním je sebeobrana proti již započatému útoku, zde jako kritérium uvádí nezbytnost jednat, druhou možností je vést válku na obranu cti a řádu. Jako poslední možnost vedení obrané války uvádí obranu v situaci, kdy ještě samotný útok nezačal, ale je již zjevné že k němu má dojít, kritériem je zde účelnost zásahu. Jeho učení zažívá v dnešní době dle mého názoru svou renesanci v souvislosti s problematikou tzv. anticipatorní sebeobrany, jejíž podstata spočívá v eliminaci pouhé hrozby a tím jdoucí nad rámec běžné sebeobrany, která je přípustná zásadně jako reakce na existující ozbrojený útok. Gentili stejně jako Vitoria došel k závěru, že válka se může jevit jako spravedlivá oběma stranám, ovšem zatímco Vitoria vycházel ze subjektivního vnímání spravedlivého důvodu, potažmo jednání v omylu, Gentili tvrdil, že válka může být „spravedlivá“ dokonce objektivně u obou resp. více aktérů. Jako příklad uvádí právo na sebeobranu státu, jemuž byla vyhlášena válka, i když by byla vyhlášena ze spravedlivého důvodu. Tvrdí, že žádný stát nemá monopol na spravedlnost a v důsledku odstranění teologického komponentu je jediným objektivním měřítkem samotná vůle států.³¹

Zcela odlišný a nový přístup k doktríně *bellum iustum* souvisel s jejím „zesvětštěním“, vznikem stálejších státních útvarů a klesajícím vlivem křesťanství na evropskou politiku. Kritériem pro použití síly v mezinárodních vztazích se stala nezbytnost. Neshoda panovala pouze v jejím pojetí a obsahu, tedy zda si požadavek nezbytnosti posuzuje v každém konkrétním případě sám stát, při čemž není ničím omezen, nebo je nezbytnost omezena a to přirozeným právem. Prvek nezbytnosti je kritériem i v současných případech legitimního použití síly, o čemž bude pojednáno v kapitole V. v rámci výjimek ze zákazu použití síly.

1.4.4 Hugo Grotius

Grotius ve svém učení o válce a míru navázal na Vitoriu a Gentiliho. Válku chápal jako kvazisoudní prostředek *ultima ratio* k urovnání sporu, jehož použití bylo podmíněno vyčerpáním všech způsobů umožňujících mírové urovnání sporu. Grotius si na počátku svého pojednání položil otázku, za jakých okolností může být jakákoliv válka považována za

---

³¹ BELLAMY, Alex J., *Just wars: from Cicero to Iraq*. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 56-62.

spravedlivou a zejména, co ji spravedlivou činí³² a načrtl čtyři případy spravedlivých příčin. Dvě spočívaly v právu „přirozeném“ a zbylé dvě v právu „pozitivním“. Právo přirozené zahrnovalo právo na sebeobranu³³ a právo na potrestání škůdců. Grotiovo přirozenoprávní pojetí sebeobranu vychází z indukce, že pud sebezáchovy je každému živému tvorů vlastní a přirozený. Vyloučil ovšem absolutní přenos této přirozené zákonitosti na suveréna bez dalšího, a tak válka vedená v zájmu přežití mohla být chápána jako spravedlivá pouze v případě, že jejím cílem bylo přežití státu jako celku. Na rozdíl od jednotlivců má totiž stát nezastupitelnou úlohu.³⁴ V rámci nauky *bellum iustum* se věnoval i otázce, zda je možné, aby byla válka spravedlivá u obou aktérů. Základem později uplatňované a nové tradice, totiž chápání spravedlivé války jako výrazu státní politiky, se stalo Grotiovo rozlišení morální spravedlnosti a legální, zákonné spravedlnosti. Spravedlnost morální představovala ono objektivní měřítko, které bylo pilířem a základem pro tradici *bellum iustum*. Spravedlnost zákonná naopak spočívala ve faktu, že právo na vedení a vyhlášení války je vlastní každé suverénní a nikomu nepodléhající moci. Dřívější neoddělitelné elementy tradice *bellum iustum* odsouvá Grotius na „vedlejší kolej“ a jako základní podmínku vedení války označil její správné, tedy zákonné vyhlášení, ke kterému byl oprávněn pouze suverénní subjekt mezinárodního práva. Jeho nauka se stala základem nové doktríny znamenající odklon od tradice *bellum iustum* ve prospěch tradice *bellum legale*.³⁵

---

³² GROTIUS, Hugo., On the Law of War and Peace: De Jure Belli ac Pacis. Constitution Society [online]. 1998, 2011/11/4 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: http://www.constitution.org/gro/djbp_101.htm

³³ V souvislosti s širokým chápáním výkonu práva sebeobranu, zahrnovalo právo sebeobranu i právo na výkon sebeobranu preemptivní.

³⁴ Úkolem státu je starat se o své občany, musí zabezpečovat společnost jako celek, ochranu ekonomiky, společenských vztahů a kulturního rozvoje, jeho účel tedy přesahuje existenci jednotlivců, kteří tyto úkoly zpravidla neplní.

³⁵ BELLAMY, Alex J., Just wars: from Cicero to Iraq. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 72-76.

2 Od Vestfálského míru k Pařížskému paktu

2.1 Obecně

Konec třicetileté války znamenal skutečný milník v dosavadním vývoji mezinárodního práva. Vestfálský mír se stal mementem vedoucí úlohy křesťanství v mezinárodních vztazích a předznamenal novou éru a systém mezinárodního práva. Samotné odstranění církevního elementu vedlo následně k adopci některých zásadních myšlenek významných filosofů a právníků. Mezinárodní právo bylo postaveno na principech národní suverenity, neintervence, principu rovnováhy sil neboli *principe d'équilibre* a v neposlední řadě na principu, že pouze stát jako jediný nositel suverenity má právo a monopol na vedení války. Tradice *bellum iustum* byla odsunuta do roviny morální a propagandistické.³⁶

Následující období se vyvíjelo v duchu zachování *statutu quo* vydaného Vestfálským mírem a jakákoliv jednostranná změna nebo narušení tohoto principu se stalo předmětem intervence hlavních evropských mocností. Jako příklad mohu uvést společný postup Británie, Rakouska a Ruska v období napoleonských válek, Krymské války či reakci mocností na vznik Řecka jako samostatného státu. Odklon od tradice *bellum iustum* a charakter použití síly v době od Vestfálského míru do konce I. světové války velmi výstižně vyjádřil profesor Herbert Briggs: „*Státy se mohou uchýlit k válce ze spravedlivého důvodu, nespravedlivého důvodu, a dokonce i bez jakéhokoliv důvodu*“. Právo vést válku bylo státy chápáno jako výraz státní suverenity, jako právo přirozené každému státu a někdy dokonce i jako měřítko suverenity samotné, kdy někteří autoři³⁷ tvrdili, že trvale neutrální státy nemohou disponovat plnou suverenitou, pokud postrádají schopnost svůj stát bránit.³⁸

Vyvinul se zcela nový přístup k použití síly: „*(...) válka není právní koncept založený na objektivních jevech, jako například měřítko a rozsah nepřátelských akcí (...), ale právní status, jehož existence je přímo odvislá od úmyslu zainteresovaných států*“.³⁹ Tento postoj dal tedy vzniknout novým typům⁴⁰ státního donucení, jež sice zahrnovaly použití síly, ale z vůle aktérů se nejednalo o válečný stav. Typickými příklady použití síly, které legálně neznamenaly válečný stav ve formálním smyslu, byla například bitva u Navarina roku 1827, vojenská intervence v Číně z přelomu let 1900-1901, nebo blokáda Venezuely spojenými

³⁶ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 14-15.

³⁷ Například H. Taylor ve své knize *A Treatise of International Public Law*

³⁸ DINSTEIN, Yoram., *War, aggression, and self-defense*. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 71-72.

³⁹ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 26-27.

⁴⁰ Například námořní a pozemní blokády, intervence a represálie

silami Velké Británie, Itálie a Německa.

2.2 Eroze volnosti použití síly v 19. století

Ačkoliv válka a právo na její vedení bylo všeobecně přijímaným principem a výrazem státní svrchovanosti, začaly se v Evropě a objevovat první náznaky eroze tohoto principu. Například Pařížská dohoda z roku 1856 a Berlínská dohoda z roku 1878 obsahovaly mimo jiné ujednání, která odkazovala na smírné řešení sporů mezi stranami konfliktu a *de facto* tím vytvářela nátlak na možnost použití síly až jako prostředku poslední instance.⁴¹

Mezinárodní scéna 19. století se také stala svědkem prvního organizovaného mezinárodního mírového hnutí, jímž byla světová mírová konference v Paříži roku 1878. Výstupem této konference bylo odmítnutí útočné války a její odsouzení jako zločin proti míru. Následována byla Deklarací vlád latinskoamerických států o odmítnutí práva dobývat území silou. Zajímavá, z pohledu evoluce v použití síly v mezinárodních vztazích, byla též mezinárodní konference amerických států z roku 1889, na níž byla odmítnuta legalita cese území pod hrozbou použití síly nebo silou samotnou.⁴² Užívanějším, ovšem například dle Brownlieho často přeceňovaným, prostředkem k mírovému urovnání sporu se stávala arbitráž a řešení sporu prostřednictvím dobrých služeb. Například Haagská konvence za smírné řešení mezinárodních sporů z roku 1899 v článku 1 stanovila: „Vědomi si, že použití síly *ve vztazích mezi státy by mělo být až posledním řešením, souhlasí signatáři této úmluvy, že vynaloží veškeré úsilí k mírovému urovnání mezinárodních sporů*“⁴³, článek 2 potom velmi vágně⁴⁴ „konkretizoval“ v jakém případě byla arbitráž, před samotným použitím síly, povinná, obsahoval ovšem i zadní „vrátka“ ve formulaci „pokud to okolnosti dovolí“.

2.2.1 Drago-Porterova doktrína

Druhá haagská mírová konference o smírném řešení sporů z roku 1907 měla v podstatě obdobný výstup jako konference první, záminky pro uchýlení se k válce ovšem ochudila o podstatný důvod k zahájení válečných operací. Na Haagské konferenci z roku 1907 bylo přijato celkově 11 konvencí, z nichž se tři přímo dotýkaly použití síly v mezinárodních vztazích a vedení války. První přejímala text Haagské konvence o smírném řešení sporů z roku 1899, druhá určovala způsob zahájení nepřátelství a nutnost oficiálního

---

⁴¹ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 22.

⁴² BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 25.

⁴³ Haagská konvence pro smírné řešení mezinárodních sporů (1899), Článek I.

⁴⁴ Tento článek stanovil povinnost uchýlit se k arbitráži v případě vážných neshod nebo konfliktů.

vyhlášení války a třetí, označovaná též jako Drago-Porterova doktrína, se týkala zákazu použití síly pro vymáhání smluvních závazků resp. dluhů.

Zákaz ovšem nebyl absolutní a článek 1. odstavec 2. stanovil okolnosti, v jakých případech zákaz neplatí: „... *nebude aplikován (zákaz použít silové řešení) v případech, že dlužný stát odmítne nabídku arbitráže, nebo po jejím přijetí činí kroky k zabránění uzavření kompromisního řešení, či se mu po vynesení nálezu odmítne podřídít.*“⁴⁵

Cesta ujednání byla poměrně náročná a její počátek se datuje již do roku 1868, kdy se problematice odpovědnosti státu za veřejné, ale i soukromé čistě peněžní dluhy věnoval argentinský právník a diplomat Carlos Calvo. Podstatou jeho doktríny bylo vyloučení odpovědnosti států za škody a nároky vzniklé cizím státním příslušníkům a odmítnutí použití ozbrojené síly a vlastně vůbec použití jakékoliv, byť i „jen“ diplomatické intervence k jejich vynucení. Calvova teorie měla své kořeny, jak v základních principech práva soukromého, tak mezinárodního práva veřejného. Z oblasti soukromoprávní jim dominoval princip rovnosti obyvatel státu a cizinců před zákonem, tvrdil, že není možné, aby cizí státní příslušníci měli výhodnější věřitelské postavení než vlastní občané státu. Z oblasti mezinárodního práva veřejného se Calvo opíral o principy rovnosti mezi státy, princip teritoriality státní moci a zejména princip státní suverenity. Zdůrazňoval dvojí metr na případné finanční intervence. Zatímco praxe států a mocností na evropském kontinentě takovéto jednání až na výjimky prakticky vylučovala, tak mimo něj se stávala běžným donucovacím prostředkem.⁴⁶ Tuto dichotomii spatřoval v koloniální tradici a vnitřním přesvědčením evropských států o vlastní nadřazenosti: „*pomineme-li politickou motivaci těchto intervencí, tak jejich společným jmenovatelem je téměř vždy poškození soukromých zájmů, jejich pohledávky a nároky na peněžité náhrady. (...) Přísně vzato dle mezinárodního práva, vymáhání soukromoprávních dluhů a honba za soukromými nároky de plano neospravedlňuje vládní ozbrojenou intervenci, a protože je toto pravidlo mezi evropskými státy striktně dodržováno, neexistuje žádný důvod, proč by takto nemělo být zacházeno i se státy z nového světa (...). Pravidlo, jež se snaží (evropské státy) americkým státům vnutit je, že si cizinci zaslouží lepší ohledy a výsady než samotní obyvatelé státu. Tento princip je v naprostém kontrastu s právem rovnosti národů.*“⁴⁷

Druhým předstupněm k uznání zákazu použití síly jako prostředku k vymáhání dluhů

⁴⁵ Hague Convention (II) Limitation of Employment of Force for Recovery Contract Debts, In: O'CONNELL, Mary Ellen., International law and the use of force: documentary supplement. 2. ed. New York: Foundation Press, 2009, 91-93.

⁴⁶ HERSHEY, Amos S., The Calvo and Drago Doctrines. The American Journal of International Law [online]. 1907, roč. 1, č. 1, s. 26-45 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2186283?seq=2>

⁴⁷ SHEA, Donald R., The Calvo Clause: A problem of Inter-American and International Law and Diplomacy. Minnesota: University of Minnesota, 1955, s. 18.

byla doktrína pojmenovaná dle jejího původce Luíse Maríí Draga. Tento argentinský ministr zahraničí zaslal 29. prosince 1902 do Washingtonu diplomatickou nótu jako reakci na blokádu Venezuely vojenskými silami Velké Británie, Německa a Itálie. V jeho nótě byl již patrný odklon a zúžení Calvovy doktríny, když se věnoval pouze dluhům státním.⁴⁸ Drago uznával samotné nároky věřitelů a právo na jejich vymožení, absolutně ovšem odmítal možnost jejich vymáhání z pozice síly. Jako jedinou možnost, jak donutit stát veřejné dluhy zaplatit, uznával soudní řízení nebo mezinárodní arbitráž. Jakýkoliv jiný zásah by bylo nutné ve světle této doktríny vnímat jako neoprávněný zásah do státní suverenity. V nótě též vyjádřil obavu, že podobný postup (použití síly na vymáhání dluhů) by mohl ke své efektivitě teoreticky zahrnovat i obsazení území státu a mohl by tak snadno sloužit jako zástěrka k získání území vojenskou silou, což bylo principiálně v rozporu s Monroeovou doktrínou.⁴⁹ Ministr zahraničních věcí USA ve své odpovědi L. M. Dragovi nezaujal jednoznačný postoj, nicméně poukázal na prohlášení prezidenta Theodora Roosevelta kongresu USA z 3. prosince 1901 a 2. prosince 1902, ve kterých s odkazem na Monroeovu doktrínu odmítl jakoukoliv „akvizici“ území amerických států státem ne-americkým. Společný postoj k této problematice následně zaujaly americké státy na třetí Pan-Americké mírové konferenci v brazilském Riu, nicméně vzhledem k nedostatku legitimacy⁵⁰ nemohl být zákaz použití síly k vymožení státního dluhu uznán zúčastněnými zeměmi a místo toho byla předložena a jednohlasně schválena rezoluce, jež vyzvala k zařazení této problematiky na program Haagské mírové konference konané v roce 1907, na níž byl návrh v modifikované podobě přijat.⁵¹

2.3 Praxe států a obyčejové právo

Ve světle nastíněného vývoje se chování států přizpůsobilo novým podmínkám. Tradice *bellum iustum* začala opět vyvstávat z roviny morální a vzdělávací a některé její elementy jako nezbytnost nebo spravedlivý důvod nabyly opět na důležitosti. *Ius ad bellum* bylo i nadále chápáno jako jeden z aspektů státní suverenity, nicméně bylo zřídka kdy využíváno bez dalšího. Státy se v případě vedení války téměř vždy odvolávaly na některý ze

---

⁴⁸ Ochrana cizích věřitelů v případě soukromoprávních dluhů byla vnitrostátní záležitostí, nicméně v případě že stát v jejich zabezpečení selhal, byl často činěn zodpovědným, náhrada byla vymáhána po něm a nezřídka snahy o jejich vymožení zahrnovaly použití ozbrojené síly.

⁴⁹ Doktrína byla pojmenována dle jejího iniciátora J. Monroea na počátku 19. století. Jejím obsahem bylo prohlášení, že jakákoliv snaha o kolonizaci nebo snaha o zisk území prostřednictvím síly na americkém světadíle, bude vnímána jako ohrožení zájmu USA.

⁵⁰ Protože se konference se účastnily pouze americké státy, jež byly z velké části dlužníky, tak v případě schválení tohoto principu mohlo dojít k podezření ze snahy vyhnout se placení svých závazků.

⁵¹ 51 HERSHEY, Amos S., The Calvo and Drago Doctrines. The American Journal of International Law [online]. 1907, roč. 1, č. 1, s. 26-45 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2186283?seq=2>

spravedlivých důvodů, jako důvodů legitimizujících použití síly, zpravidla z důvodu naklonění si veřejného mínění. Nejčastěji využívaným důvodem byl z přirozeného práva odvozený princip sebezáchovy, vykládaný co nejextenzivněji. Jako modelový slouží případ lodi Caroline z 28. prosince 1837, který má svůj původ v povstání proti britské nadvládě v Kanadě.

Povstalecké síly obsadily ostrov Navy na řece Niagara, ze kterého plánovaly ozbrojené útoky na území pod britskou správou. K dopravě vojenského materiálu a osob na ostrov užívali povstalci parní loď s názvem Caroline. S poukazem, že k dopravě a zásobování povstalců docházelo z území Spojených států, jejichž vláda neučinila žádná opatření, aby tomuto jednání zabránila, podnikla britská armáda útok na loď Caroline s úmyslem ji potopit. K útoku došlo 28. prosince 1837, loď byla potopena, dva američtí občané při zásahu zemřeli, útok se navíc odehrál v době, když tato loď kotvila v přístavu na americké straně řeky. Spojené státy proti tomuto britskému zásahu na svém území oficiálně protestovaly, ale Britové jejich námitky odmítli s poukazem na nečinnost Spojených států, pirátství lodi Caroline a výkon práva sebeobrany a sebezáchovy. Případ se zdál být uzavřen, ovšem roku 1840 byl na území Spojených států zatčen bývalý člen vojenské jednotky, jež se účastnila přepadu Caroline, a i když byl po roce stráveném ve vězení zproštěn americkým soudem osobní odpovědnosti za výše zmíněný útok a účasti na zabití amerických občanů, stala se diplomatická korespondence mezi vládami USA a Británie precedentem a kritériem použití síly v sebeobraně.⁵² 24. dubna 1841 byla ministrem zahraničí USA Danielem Websterem zaslána vládě Velké Británie diplomatická nota, ve které USA požadovaly prokázání: *„Nezbytnosti sebeobrany, bezprostřední, okamžité, neponechávající žádný prostor pro uvážení či volbu prostředků (...), a i prokáže-li se nezbytnost akce, bude na nich prokázáno, že se nedopustili ničeho nesmyslného či excesivního, protože akt ospravedlněný takovouto nezbytností, jí musí být i co do rozsahu limitován“*.⁵³ Právu sebeobrany byly tedy touto formulací vytyčeny určité meze, staly se jimi, nezbytnost, bezprostřednost a zejména proporcionalita reakce. V dnešní době nalézají Websterova klauzule uplatnění jako kritérium kritizované anticipatorní sebeobrany.

2.4 Společnost národů

---

⁵² GREENWOOD, Christopher., The Caroline. Max Planck Encyclopedia of Public International Law [online]. 2009 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: http://www.mpepil.com/sample_article?id=/epil/entries/law-9780199231690-e261

⁵³ MILLER, Hunter., British-American Diplomacy The Caroline Case. Yale Law School: Lillian Goldman Law Library [online]. 2008 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp#web1

Konec první světové války byl dalším milníkem mezinárodního práva a základem pro přehodnocení uspořádání světa. Válka, do které se postupně zapojila téměř celá Evropa, a která znamenala částečné přehodnocení Monroeovy doktríny,⁵⁴ se dle rétoriky tehdejších vítězných mocností nesměla opakovat. Ještě před jejím oficiálním ukončením prezident Woodrow Wilson ve svém proslovu ke kongresu z 8. ledna 1918 nastínil budoucí uspořádání ve 14. bodech, z nichž právě ten poslední čtrnáctý,⁵⁵ je považován za základ Společnosti národů (dále jen „SN“).

Pakt SN je často prezentován jako první ucelený politický konsensus vyjadřující zákaz použití síly, ve skutečnosti tomu tak není. Primárním úkolem SN mělo být nedopustit opakování konfliktu takového rozsahu, jaký představovala první světová válka. Je třeba mít na zřeteli obsah Paktu SN ve vztahu k době, praxi států a obyčejovému právu, jež stále vnímalo možnost uchýlení se k válce jako právo vtělené do samotné státní suverenity. Zakládající státy pokračovaly v trendu nastolenému Haagskými úmluvami a stvořily proceduru, jejímž úkolem bylo rozlišení války na dovolenou a nedovolenou. Základem mechanismu rozlišení války byly články 12, 13 a 15 Paktu SN, jež použití síly podmiňovaly předchozím vyčerpáním mírových prostředků k urovnání sporu. Stát, jenž nedodržel procedury obsažené v těchto člancích „(...)se dopustil válečného činu proti všem ostatním členům Společnosti. Tito členové se zavazují, že s ním ihned přeruší veškeré styky obchodní a finanční, a že zakáží veškeré styky mezi svými příslušníky a příslušníky provinilého státu, ať je, či není členem Společnosti“.⁵⁶

Do SN byly vkládány velké naděje, časem se ovšem ukázalo, že šlo o „největší kolektivní bluff“⁵⁷ své doby. Pakt SN se stal terčem kritiky zejména pro svá slabá místa. Nejčastěji bývá zmiňována terminologie článku 12⁵⁸ a 16⁵⁹ paktu, kde je užito slovo „válka“, namísto konkrétnějších a navrhovaných výrazů. Z dikce těchto článků je patrné, že si státy chtěly zachovat jistou míru volnosti a autonomie v použití síly, aniž by klasifikace jejich akcí spadala pod působnost SN. Článek 12 navíc válku explicitně nezakázal, ale podmínil ji

---

⁵⁴ Kromě zákazu jakékoli intervence na území amerických kontinentů ze strany bývalých koloniálních mocností, bylo obsahem této doktríny i zdržení se ze strany USA jakýchkoli zásahů v Evropě.

⁵⁵ „Musí být zformována mezinárodní organizace, jež bude zárukou politické nezávislosti a územní celistvosti pro velké i malé státy“.

⁵⁶ Pakt Společnosti Národů, článek 16. odstavec 1.

⁵⁷ Encyclopedia of the New American Foreign Relations: Doctrines - The Hoover-Stimson doctrine. [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Doctrines-The-Hoover-Stimson-doctrine.html>

⁵⁸ (...)dále zajedno v tom, že se v žádném případě neuchýlí k válce dříve, než uplynou tři měsíce od nálezu rozhodčích nebo soudu nebo od zprávy Rady

⁵⁹ Uchýlí-li se některý člen Společnosti k válce (...),

uplynutím tříměsíční lhůty,⁶⁰ od vynesení rozhodčího nálezu, nebo zprávy Rady. Další často zmiňovanou mezerou v Paktu byl článek 15 odstavec 7. : „*Nezdaří-li se Radě, aby její zpráva byla přijata všemi členy kromě sporných stran, vyhrazují si členové Společnosti právo jednat tak, jak uznají za vhodné k zachování práva a spravedlnosti*“ a odstavec 8. téhož článku: „*Tvrdí-li některá strana a uzná-li Rada, že se spor týká otázky, kterou mezinárodní právo přenechává výhradně její pravomoci, zjistí to Rada ve svém referátě, aniž dá pokyny o jeho řešení*“. Z dikce těchto článků je patrné, že i zde existovaly šedé zóny ponechávající státům jistou míru volnosti.

V následující dekádě bylo mezinárodní právo svědkem snahy států o zaplnění těchto mezer. Například návrh Smlouvy o vzájemné spolupráci z roku 1923 označil útočnou válku za zločin agrese, již mají ostatní členové SN povinnost zabránit a vojensky podpořit napadený stát. Zůstalo ovšem jen u návrhu. Obdobným způsobem dopadl i tzv. Ženevský protokol z roku 1924, jež měl jako první důsledně zakázat válku jako prostředek národní politiky: „*Signatářské státy se zavazují, že se v žádném případě neuchýlí k válce, a to jak mezi sebou, tak proti státu, jemuž, pokud vznikne příležitost, přijme veškeré závazky z tohoto protokolu vyvstanuvší, vyjma situace obrany proti aktu agrese, nebo budou-li jednat se souhlasem Rady či Shromáždění SN a v souladu s ustanoveními Paktu a tohoto Protokolu*“.⁶¹ Protokol se mimo jiné opět snažil zakotvit systém kolektivní bezpečnosti a zavést definici agresora.⁶² Na tuto dobu revolučním byl i článek 8⁶³, jehož obsahem byl vůbec poprvé zákaz hrozby silou. Další pokusy o zákaz útočných válek a unilaterálního použití síly představovaly pouze deklarace, jež byly chápány jako zákazy morální, osvětové a bez právní závaznosti. Předznamenávaly ovšem tendenci k limitaci použití síly a dláždily cestu k přijetí prvního univerzálního a právně závazného zákazu použití síly.

---

⁶⁰ tzv. „cooling off period“

⁶¹ Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes (Geneva Protocol), Article 2. Council on Foreign Relations [online]. 1924 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/treaties/protocol-pacific-settlement-international-disputes-geneva-protocol/p22306>

⁶² čl. 10 Ženevského protokolu: „*Stát, který se uchýlí k válce, která by byla v rozporu s ustanoveními Paktu SN nebo tohoto protokolu je agresorem (...)*“

⁶³ čl. 8 Ženevského protokolu: „*Signatářské státy se zavazují, že se zdrží jakéhokoli jednání, jež by mohlo představovat hrozbu agresí. Je-li některý ze signatářských států toho mínění, že jiný stát připravuje válku, má právo o tomto uvědomit Radu. Rada (...)*“.

3 Ius contra bellum

3.1 Pařížský pakt

Zlomovým bodem pro doktrínu volného použití síly v mezinárodních vztazích byl rok 1928. 27. září 1928 byla v Paříži podepsána mírová deklarace, která měla přinést konec možnosti uchýlení se k válce v mezinárodních vztazích. Na počest jejích iniciátorů bývá též označována jako Briand-Kelloggův pakt.⁶⁴

Za vznikem tohoto paktu stála především snaha francouzského ministra zahraničí Brianda o uzavření dvoustranné dohody s USA o zřeknutí se útočné války. Samotný text smlouvy byl tvořen formou diplomatické korespondence mezi Francií a USA, jež vedla ke změně původního návrhu smlouvy. Z návrhu vypadla v první řadě formulace „útočná válka“, která by se mohla stát záminkou pro interpretační střety, a byla nahrazena všeobecným zřeknutím se války jakožto nástroje národní politiky. Druhou změnou byla změna charakteru smlouvy z bilaterální na multilaterální, původní Briandův návrh byl zaměřen na uzavření dohody, která měla platit pouze mezi USA a Francií.⁶⁵ Samotný pakt byl tvořen třemi články a preambulí.

Pakt nezmiňuje právo sebeobranu. Samotní iniciátoři, Francie a USA, dali však jasně najevo, že se zákaz ve smlouvě obsažený na právo sebeobranu nevztahuje. Například americký ministr zahraničí Kellogg prohlásil, že: „*V americkém návrhu není nic, co by omezovalo nebo zakazovalo jakýmkoli způsobem právo sebeobranu*“. Právo sebeobranu tedy zůstalo „netknuto“. Státy, které přistupovaly k paktu, činily před přistoupením podobná prohlášení a vymíňovaly si ujištění, že Pakt žádným způsobem právo sebeobranu nelimituje.⁶⁶ Senátor USA McLean průběh vzniku Paktu poněkud hanlivě komentoval takto: „*Pan Briand za námi přichází se svou novou dýmku míru. Navrhuje, že pro všechny statečně nadešel čas sejít se u mezinárodního vigvamu a také si zakouřit. To všichni učinili, ale jak se dalo očekávat, hned u prvního šluku směsi namíchané ze sebeobranu se zakuckali a druhé kolo odmítali, dokud nebylo jasné, že tato směs nebude stát v cestě jejich svobodnému použití tomahavků a seker*“.⁶⁷

---

⁶⁴ Francouzský ministr zahraničí Aristide Briand a ministr zahraničí USA Frank B. Kellogg

⁶⁵ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 235-237.

⁶⁶ ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 59-60.

⁶⁷ Senátor McLean, in ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 61

Jako problematický se jevil zejména samosoudcovský efekt, státy si byly samy sobě soudcem ve věci určení, zda je sebeobrana legitimní či nikoliv. Jedním z ukázkových případů, kdy se na vlastní posouzení legitimacy sebeobrany odvolával stát, je případ Japonska v jeho válce s Čínou. U tohoto případu použití síly bych se chtěl chvíli zastavit v nadcházející kapitole, kromě toho, že tato válka znamenala konec Japonska ve SN, stála i u zrodu tzv. Stimsonovy doktríny neuznávání.

3.2 Stimsonova doktrína

Stimsonova doktrína neuznávání je spjata s čínsko-japonským konfliktem, jehož počátek je datován na 18. září 1931. Základem konfliktu byla Japonská agrese na území Číny nacházející se v té době v občanské válce. Japonská operace byla zahájena 18. září 1931 v noci krátce po tzv. „*mukdenském incidentu*“⁶⁸. Ten měl sloužit jako spravedlivá záminka k uplatnění a použití síly v sebeobraně. Ve skutečnosti se však jednalo o počátek realizace dlouhou dobu promyšleného plánu Japonského císařství, jak dostat tento kus Číny pod svou kontrolu. Například již 22. července 1931 západní pozorovatelé uváděli, že Japonsko rozmístilo své vojenské síly po celé délce jihomandžuské železnice, ve prospěch tohoto zjištění hovoří i stavba dvou palebných postavení pro děla v samotném centru Mukdenu, pod zástěrkou stavby plaveckého bazénu.⁶⁹

Po vypuknutí konfliktu vystoupil na půdě SN japonský delegát s ubezpečením, že japonské použití síly není agresí, útočným činem, nebo snahou o územní zisky, a že síla byla použita v sebeobraně. Čínský zástupce japonské zdůvodnění označil za lživé a trval na aktivaci článku 11 Paktu SN, tedy svolání Rady SN a podniknutí opatření k zachování míru.⁷⁰

Výsledkem jednání SN byla rezoluce z 24. října 1931, jež vyzývala Japonsko ke stažení vojenských sil z území Mandžuska a zastavení bojů. Japonsko to odmítlo s odůvodněním, že je takovéto řešení neslučitelné s ochranou japonských občanů na území Mandžuska. Rezoluce Rady SN z 10. prosince 1931 uložila vyslat vyšetřovací komisi.⁷¹

Děni na dálném východě neuniklo pozornosti Spojených států amerických. Již k jednáním na poli SN vyslaly delegáta, který se měl⁷² účastnit procesu rozhodování o tomto konfliktu. USA se nejprve stejně jako ostatní světové velmoci zdráhaly proti Japonsku

⁶⁸ Dlouhou dobu dopředu připravený a zinscenovaný útok, na japonskou vlakovou soupravu.

⁶⁹ SKŘIVAN, Aleš., *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, s. 44.

⁷⁰ SKŘIVAN, Aleš., *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, s. 29-47.

⁷¹ tzv. Lyttonova komise. Výsledky jejího vyšetřování, daly de facto za pravdu Čínské straně, komise konstatovala, že ač pravděpodobně k útoku na železnici došlo, opatření podniknutá Japonci jsou nelegitimní a nelze je mít za výkon práva sebeobrany. V důsledku schválení zprávy Lyttonovy komise, Valným shromážděním SN, vystoupení Japonsko z SN 27. 3. 1932

⁷² vzhledem k tomu, že USA nebyly smluvní stranou SN, byl po námítce Japonského vyslance delegát připuštěn pouze k jednáním týkajících se Briand-Kelloggova paktu.

vystoupit důrazněji. S postupujícím časem a přibývajícimi informacemi o okolnostech konfliktu se postoj USA začal měnit. Již v průběhu jednání SN vyjádřil americký ministr zahraničí H. Stimson obavu, že: „*Mnohé smlouvy se stávají stále beznadějnějšími*“.⁷³ Důsledkem neschopnosti SN jednat tak, jak si USA představovaly, byl jejich samostatný postup. 7. ledna 1932 zaslal ministr zahraničí USA Stimson diplomatickou nótu oběma znesvářeným stranám.⁷⁴ V této nótě v podstatě shrnul a představil americkou nevoli k probíhající válce: „*Nemůžeme uznat jakoukoli smlouvu nebo dohodu, uzavřenou mezi oběma vládami, nebo jejich zmocněnci, která by mohla ohrozit smluvní práva USA a jejich občanů nacházejících se v Číně, včetně dohod a smluv týkajících se suverenity, nezávislosti a územní integrity Číny, nebo mezinárodní politiky vůči Číně (...), nezamýšlíme uznat jakoukoli situaci, smlouvu či dohodu, jež by byla realizována navzdory závazkům vyplývajícím z Pařížského paktu*“.⁷⁵

Tato doktrína pojmenovaná podle ministra zahraničních věcí v Hooverově vládě, H. J. Stimsona, byla pouhým konstatováním principu neuznávání. Ze samotné nóty je totiž zřejmé, že ač USA nebudou uznávat dohody, smlouvy a situace dosažené v protikladu s Pařížským paktem, tak proti nim zároveň nebudou podnikat žádné kroky, což se projevilo i později v případech anexe Rakouska hitlerovským Německem, napadení Československa či zahájení italských válečných operací v Etiopii.⁷⁶

---

⁷³ Myšlen byl patrně pakt Společnosti národů.

⁷⁴ SKŘIVAN, Aleš., Japonská válka 1931-1945. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, s. 60.

⁷⁵ Diplomatická korespondence mezi ministrem zahraničních věcí USA Stimsonem a velvyslancem USA v Japonsku Forbesem ze 7. Ledna 1932, [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://courses.knox.edu/hist285schneid/stimsondoctrine.html>

⁷⁶ Encyclopedia of the New American Foreign Relations: Doctrines - The hoover-stimson doctrine. [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Doctrines-The-hoover-stimson-doctrine.html>

4 Organizace spojených národů

4.1 Obecně

Vystřízlivění ze selhání SN v podobě druhé světové války bylo kruté. Ukázalo se, že snaha států o regulaci válečných konfliktů nebyla dostatečná. Poučení tvrdou lekcí národního egoismu, se státy snažily nalézt řešení, které by dokázalo efektivně zakázat použití síly jako prostředku k řešení mezinárodních sporů, a které by dokázalo odstranit nedostatky předchozích dohod a smluv. Výsledkem těchto snah bylo založení Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) a přijetí Charty Organizace spojených národů⁷⁷ (dále jen „Charta OSN“), na níž spočívá princip zákazu použití síly dodnes.

4.2 Článek 2 odstavec 4 Charty OSN

Pilířem tohoto principu je článek 2 odstavec 4 Charty OSN, jenž stanoví: „*Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů,*“ je ovšem i pilířem interpretačních střetů. Zevrubný slovní výklad tohoto odstavce implikuje několik nejasností. Vztahuje se zákaz pouze na členy OSN? Týká se zákaz pouze použití síly v mezinárodních vztazích, tudíž *a contrario*, netýká se použití síly státem na jeho vlastním území? O zákaz jakého druhu síly se jedná? Týká se zákaz jen situace, kdy je v sázce územní celistvost či politická nezávislost? Jedná o normu *ius cogens*?

4.2.1 Otázka závaznosti

Otázka první týkající se vázanosti tímto ustanovením může vyvolávat určité otázky. Dikce článku 2 odstavce 4 Charty OSN je jasná. Vyplývá z něj vázanost pro členy OSN. Je tedy možné, aby si stát, jenž není členem OSN, zachoval jistou míru volnosti a byl zproštěn zákazu v tomto článku vyjádřeném? Odpověď na tuto otázku je negativní. Univerzálnost zákazu implikuje odstavec 6 článku 2, když stanoví že: „*Organizace zajistí, aby státy, které nejsou jejími členy, jednaly podle těchto zásad, pokud to bude nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti*“.⁷⁸ Na první pohled by se mohlo zdát, že toto ustanovení porušuje další z vůdčích právních principů, a sice princip státní suverenity, jehož nepochybným aspektem je právo státu zvolit si a určit, jaká dohoda je pro něj závazná. Tento princip mezinárodního

---

⁷⁷ Charta Organizace spojených národů z 26. června 1945 v San Franciscu.

⁷⁸ tamtéž

práva je zakotven v článku 35 Vídeňské úmluvy o smluvním právu⁷⁹ (dále jen „VÚSP“). Zmíněný článek VÚSP zní takto: „*Třetímu státu vznikne závazek z ustanovení smlouvy, (...) jestliže třetí stát tento závazek výslovně přijme písemnou formou*“. Porovnáme-li znění obou článků, musí být ihned patrné, že článek 2 odstavce 6 charty OSN v rozporu s tímto pravidlem není. Povinnost totiž není uložena státu, který není členem OSN, ale OSN samotné.⁸⁰

4.2.2 Otázka obyčejového práva

Aby se určité pravidlo chování stalo normou obyčejového práva, musí být splněny dvě základní podmínky. Prvním předpokladem je určité chování, v tomto případě neuchylování se v mezinárodních vztazích k síle. Samotné chování státu určitým způsobem ale ještě neznamená vznik právního obyčeje. Druhou nezbytnou podmínkou, jež musí být splněna, aby se dalo hovořit o existenci obyčejového pravidla mezinárodního práva, je obecné povědomí o společensky závazné nezbytnosti.⁸¹ Otázku existence zákazu použití síly jako normy mezinárodního obyčejového práva stvrdil ve svém rozhodnutí ve věci *Nicaragua*⁸² Mezinárodní soudní dvůr (dále jen „MSD“). V tomto rozhodnutí vedle sebe MSD postavil zákaz použití síly, jak jej známe z článku 2 odstavce 4 Charty OSN, a právě zákaz použití síly vyplývající z obyčejového práva. Důvodem tohoto srovnání byla otázka, zdali jsou obě normy obsahově identické. Výsledkem tohoto byly tři závěry. MSD konstatoval, že tato pravidla nejsou zrcadlově stejná, že obyčejový zákaz použití síly má samostatné postavení a existuje vedle smluvního zákazu, a že ačkoliv se nejedná o identické normy, neexistuje mezi nimi žádný významný rozpor.⁸³

4.2.3 Zákaz použití síly a mezinárodní vztahy

Dikce článku 2 odstavce 4 Charty OSN je na první pohled jasná, zákaz se vztahuje pouze na použití síly v mezinárodních vztazích a nikoliv na použití síly státem na jeho vlastním území. Interpretační potíže činí určení a stabilizace pojmu „mezinárodní vztahy“ ve vztahu k vnitrostátnímu konfliktu a zásahu ze strany třetích států. Je třeba rozlišit, kdy a za jakých okolností vnitrostátní konflikt přerůstá do roviny mezinárodní a tím pádem se na něj vztahují kogentní normy mezinárodního práva zákazu použití síly v mezinárodních vztazích

⁷⁹ Vídeňská úmluva o smluvním právu, uzavřená 23. května 1969

⁸⁰ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 86-87.

⁸¹ DAVID, Vladislav, Pavel BUREŠ, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ a Ondřej SVAČEK., Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 109.

⁸² Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora ve věci vojenských a polovojských aktivit v a proti Nikargui z 27. 5. 1986

⁸³ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense., 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 90-91.

ve spojitosti s principem neintervence.

Tradiční mezinárodní právo mělo použití síly ve vnitřních záležitostech státu třetím státem na pozvání za dovození a intervence ve prospěch vládnoucí garnitury ze strany třetího státu na pozvání či požádání byla v zásadě povolena i v případě občanské války. Intervence na podporu povstalcům, tedy novému subjektu, byla zakázána, takové vměšování by již představovalo porušení státní suverenity nehledě na okolnosti. Tento přístup měl ovšem jednu zásadní trhlinu. V souladu s doktrínou volnosti a svobody států v uznávání subjektů mezinárodního práva mohlo dojít až k absurdní situaci, kdy různé státy považují za legitimní vládu různé subjekty a ve prospěch těchto subjektů taktéž intervenují.⁸⁴

Současné mezinárodní právo řeší problematiku použití síly na pozvání odlišně. Na rozdíl od tradičního mezinárodního práva je totiž jakákoliv jednostranná intervence v občanské válce přísně zakázána.⁸⁵ Tento zákaz má svůj původ především v rezolucích valného shromáždění OSN. Rezoluce Valného shromáždění číslo 375 (IV) zabývající se návrhem deklarace o právech a povinnostech států ve svém článku 3 uvádí: „*Každý stát má povinnost zdržet se intervence ve vnitřních či vnějších záležitostech jiného státu*“⁸⁶ a článku 4 : „*(...) zdržet se podněcování občanských nepokojů na území jiného státu (...)*“.⁸⁷ Konzistentní přístup k této problematice si Valné shromáždění OSN zachovalo i v rezoluci 2131 (XX) týkající se nepřipustnosti zásahu do vnitřních záležitostí států a ochrany jejich nezávislosti a suverenity. Odstavec první explicitně uvádí, že: „*Žádný stát nemá právo intervenovat přímo či nepřímo a to z jakéhokoliv důvodu, ve vnitřních anebo vnějších záležitostech jiného státu*“.⁸⁸ Obdobně je tento zákaz vyjádřen v rezoluci Valného shromáždění 2625 (XXV).⁸⁹ Definitivní rozřešení situace a otázku závaznosti zákazu intervence přinesl rozsudek MSD ve věci vojenských a polovojenských aktivit v a proti Nikaragui,⁹⁰ když zákaz použití síly a princip neintervence označil i za součást mezinárodního práva obyčejového.⁹¹

---

⁸⁴ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 121-122.

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶ Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 375 (IV), z roku 1949

⁸⁷ tamtéž

⁸⁸ Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2131 (XX), z roku 1965

⁸⁹ Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2625 (XXV), z roku 1970

⁹⁰ International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents., *Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits, Judgement of 27. June 1986*, s. 102 [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>

⁹¹ GRAY, Christine D. *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 67-68.

4.2.4 Otázka obsahu pojmu síla

Termín „použití síly“ v článku 2 odst. 4 Charty OSN nebyl zvolen náhodně. Ze znění tohoto článku je patrné, že se tvůrci Charty OSN snažili odstranit zranitelnost zákazu, jak byl formulován v Úmluvě SN a Pařížském paktu. Charta OSN šla dále než zmíněná společenství. Oproti Paktu SN obsahuje úplný zákaz použití síly, a nejen jednu z forem použití síly, tedy válku.⁹² V případě Pařížského paktu byla situace obdobná. Každá mince má ovšem rub a líc. S užitou terminologií vyvstala otázka, co všechno spadá pod pojem síla. Spory se vedou o to, zda je možno pod pojem síla, v dikci článku 2 odst. 4 Charty OSN, možno zařadit i jiné druhy síly, než silu ozbrojenou, o jejímž zařazení nebylo sporu.⁹³ Stát může svou moc uplatňovat i jinými způsoby než přímým nasazením svých vojenských jednotek. Jsou jimi například síla ekonomická, politická nebo případy nepřímého použití síly, kdy cizí stát různými formami podporuje povstalecká hnutí bojující proti jinému státu.

Ekonomická síla není jednoznačně kryta článkem 2 odst. 4 Charty OSN. Toto tvrzení vyplývá jednak ze samotných *travaux préparatoires* Charty OSN, kdy byl odmítnut požadavek Brazílie na zařazení této formy donucení do článku 2, jednak z rezoluce Valného shromáždění 2625 z roku 1970, kdy se ve vztahu ke článku 2 odstavec 4 hovoří pouze o síle ozbrojené, naopak použití síly ekonomické i politické je touto rezolucí striktně zařazeno pod princip neintervence v domácích záležitostech jiného státu.⁹⁴

Problematika a spory ohledně použití síly nepřímé se staly předmětem deklarace Valného shromáždění OSN o Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou OSN.⁹⁵ V ní je použití nepřímé síly, jako organizování podporování či asistování⁹⁶ atd. ozbrojeným skupinám, operujícím na území jiného státu explicitně zařazeno do článku pokrývajícího zákaz použití síly dle článku 2 odstavce 4 Charty OSN.⁹⁷

4.2.5 Otázka politické nezávislosti a územní celistvosti

Článek 2 odstavec 4 stanovuje zákaz použití síly proti: „(...) územní celistvosti, nebo

⁹² Pakt Společnosti národů

⁹³ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 361.

⁹⁴ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 117-118.

⁹⁵ Rezoluce Valného shromáždění číslo 2625(XXV), z roku 1970

⁹⁶ V případě poskytování pomoci organizovaným skupinám na území jiného státu, provedl další rozlišení MSD ve věci vojenských a polovojenských aktivit v a okolo Nikaragui, když konstatoval, že pouhé ozbrojování a výcvik představují porušení zákazu použití síly dle článku 2 odst. 4 Charty OSN a ne již pouhé financování.

⁹⁷ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 120-121.

politické nezávislosti, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů“. Interpretace těchto pojmů je klíčová k určení dosahu zákazu použití síly a může vyvolávat dojem, že použití síly, jež není namířeno proti územní celistvosti, nebo politické nezávislosti, je v souladu s mezinárodním právem resp. Chartou OSN, jak toho využila například Britská vláda v případě Korfský průplav.⁹⁸ S tímto výkladem nelze souhlasit. Ke správnému pochopení významu této části článku 2 odstavce 4 je třeba se seznámit s okolnostmi jeho vzniku. Původní znění článku 2 odst. 4 mělo obsahovat zákaz použití síly jakýmkoli způsobem neslučitelným s Chartou OSN. Některé slabší státy ovšem takovouto formulaci nepovažovaly za dostatečnou záruku. Například Ekvádor chtěl přidat další odstavec, který měl obsahovat formulaci, že zásah třetího státu do politické nezávislosti či státní suverenity jiného státu se považuje za akt agrese, nebo Brazílský návrh, ten nešel cestou přidáním dalšího odstavce, ale rozšířením stávajícího článku 2 odstavce 4 o princip neintervence do vnitřních a vnějších záležitostí státu. Oba a řada dalších dodatků byly odmítnuty, zejména s poukazem na možné výkladové spory. Vstříc se vyšlo pouze zakotvení ochrany územní celistvosti a politické nezávislosti, a to jako posílení původního zákazu použití síly. Z *travaux préparatoires* je zřejmé, že cílem vložení fráze „proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti“ nebylo omezit zákaz pouze na tyto dva případy, ale naopak explicitně ujistit menší a slabší státy, že se článek 2 odstavec 4 vztahuje i na politickou nezávislost a územní celistvost.⁹⁹

4.2.6 Otázka „způsobů neslučitelných s cíli OSN“

V původním návrhu článku 2 odstavec 4 Charty OSN měla fráze „*nebo jakýmkoli způsobem neslučitelným s cíli Organizace*“ stát zcela samostatně. Na Konferenci spojených národů k mezinárodní organizaci¹⁰⁰ na vrub tohoto článku americký delegát uvedl, „*že úmyslem autorů textu je ustanovit absolutní co nejširší a všezahrnující zákaz, fráze jakýmkoli jiným způsobem má potom zajistit, že nebude mezer*“.¹⁰¹ Jako způsoby neslučitelné s cíli OSN můžeme tedy chápat použití síly státy, jež nejsou kryta článkem 51 Charty OSN nebo kapitolou VII Charty OSN.

4.2.7 Zákaz použití síly jako *ius cogens*

Zvláštní postavení norem *ius cogens* je dáno zejména důležitostí předmětu jejich

⁹⁸ Britský zástupce na obhajobu namířených lodních zbraní tvrdil, že hrozba užití síly nesměřovala proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti Albánie.

⁹⁹ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 265-268.

¹⁰⁰ U.N.C.I.O.

¹⁰¹ BROWNLIE, Ian., *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, s. 268.

ochrany. K tomuto účelu jsou vybaveny určitými jedinečnými vlastnostmi, ke kterým patří jejich univerzální závaznost, nederogovatelnost a zvláštní způsob odpovědnosti z jejich porušení. Jejich privilegované postavení je zachyceno v článku 53 VÚSP : „*Pro účely této úmluvy je imperativní normou obecného mezinárodního práva norma, přijatá a uznaná mezinárodním společenstvím států, jako celkem za normu, od níž není dovoleno se odchýlit a která může být změněna pouze novou normou obecného mezinárodního práva stejné povahy*“.¹⁰² Samotná VÚSP ovšem neprovádí ani demonstrativní výčet norem *ius cogens*. Podíváme-li se ovšem hlouběji na tvorbu VÚSP, narazíme v návrhu smlouvy o smluvním právu k článku 50 (v platném znění VÚSP článek 53) na komentář že „*Komise poznamenala, že právo Charty OSN, týkající se zákazu použití síly, představuje naprosto zřetelný příklad normy mezinárodního práva mající charakter ius cogens*“.¹⁰³ Odkaz na tento komentář využili i soudci MSD M. Singh a Sette-Camara v separátním vótu v případě Nicaragua vs. USA, kde vyjádřili přesvědčení, že článek 2 odstavec 4 spadá do okruhu *ius cogens*.¹⁰⁴

Jejich zvláštní postavení má své důsledky a specifika i při jejich porušení. Svým charakterem jsou tyto normy závazné vůči všem členům mezinárodního společenství, tudíž při jejich porušení vzniká odpovědnostní poměr mezi rušitelem a všemi členy mezinárodního společenství. Závazek platící *erga omnes* zde zásadně vyvolává odpovědnost *erga omnes*. Specifický je i reparační závazek vyplývající z porušení kogentní normy mezinárodního práva. Neomezuje se zpravidla pouze na náhradu škody, ale jeho podstatným znakem je též použití některých represivních opatření, zpravidla omezení suverénní moci.¹⁰⁵

4.2.8 Zákaz hrozby silou

Obsahem zákazu není pouze zákaz použití síly. Charta OSN šla v tomto ohledu ještě dále. Ilegální a v rozporu s obecným mezinárodním právem je i hrozba použití síly. V mezinárodněprávní teorii neexistuje na rozdíl od případů použití síly rozsáhlá odborná literatura. Dle Simmy tomu tak je proto, že v mezinárodní praxi existuje relativně vysoký práh tolerance k takovýmto hrozbám. Druhým důvodem, který nasvědčuje tomuto názoru, je fakt, že hrozba silou bývá ve většině případů následně konzumována daleko závažnějším jednáním,

---

¹⁰² VÚSP článek 53

¹⁰³ Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries 1966 [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf

¹⁰⁴ DINSTEIN, Yoram. War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 94.

¹⁰⁵ DAVID, Vladislav, Pavel BUREŠ, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ a Ondřej SVAČEK., Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 343-344.

a to použitím síly samotné.¹⁰⁶ K otázce hrozby silou se v souvislosti s posouzením legality hrozby a užití atomových zbraní vyjádřil MSD tak, že pojmy „hrozba“ a „použití“ síly dle článku 2 odstavce 4 Charty OSN, jsou vzájemně propojeny v tom smyslu, že pokud by použití síly v daném případě bylo ilegální, z jakéhokoliv důvodu, tak hrozba použití takové síly by byla ilegální též.¹⁰⁷ Tímto vyjádřil stanovisko, že zákaz hrozby silou má stejné limity jako její použití v souladu s Chartou OSN.¹⁰⁸

---

¹⁰⁶ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 124.

¹⁰⁷ Legality of the threat or use of nuclear weapons, ICJ Advisory opinion of 8 July 1996, s. 24 [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: 1996 <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>

¹⁰⁸ DINSTEIN, Yoram., *War, aggression, and self-defense*. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 81.

5 Nesporné výjimky ze zákazu použití síly

5.1 Obecně

Výjimky ze zákazu použití síly a hrozby silou v mezinárodních stycích jsou neoddelitelně spjaty se vznikem a závazností tohoto kogentního pravidla obecného mezinárodního práva. Pojem výjimka představuje dovolenost určitého jednání nebo chování, jež je za obvyklého chodu věcí zakázáno, či obráceně. V případě existence výjimek ze zákazu použití síly tedy musí existovat obecné pravidlo zakazující použití síly. V první kapitole této práce věnované historickému vývoji spravedlivého použití síly je uvedena řada podmínek a případů, kdy bylo, alespoň dle teoretiků, právníků a filozofů, použití síly resp. vedení války považováno za legální. Ať už se ovšem jednalo o sebeobranu, vynucení závazku nebo třeba nápravu škod, představovaly tyto tzv. výjimky pouze případy použití síly, jež byly chápány jako záminky ke spravedlivému vedení války. Faktem ovšem zůstává, že se jednalo o teoretickou právní nauku, která si své zastání v praxi států hledala jen stěží. Nebylo by ovšem spravedlivé říci, že tato nauka zůstala naprosto bez povšimnutí. Ve své podstatě představovala nauka morální imperativ, jenž sice pomalu, ale nezvratně přispěl k vytváření spravedlivějšího systému vztahů mezi státy, jehož vrcholem je dnes zákaz použití síly a hrozby silou v mezinárodních vztazích, jak je formulován v Chartě OSN.

Existence výjimek je tedy vázána na určitý model chování, od něž je možné se za určitých podmínek odklonit. V praxi států byla polarita použití síly a výjimek do podepsání Pařížského paktu na rozdíl od dnešní doby obrácena a výjimky v zásadě představovaly situaci, za jaké se není možné uchýlit k řešení situace pomocí síly. Typickým rysem této vývojové epochy lidstva byla dovolenost použití síly v mezinárodních vztazích. Se vstupem Pařížského paktu v platnost se situace rapidně obrátila. Obecné pravidlo mělo novou podobu a změnit se musely i výjimky. Z výjimek, které zakazovaly použití síly v určitých situacích, se obrácením polaritý zákazu staly výjimky, jež použití síly za určitých okolností aprobovaly.

Svůj dnešní charakter dostaly výjimky, stejně jako zákaz použití síly a hrozby silou, v mezinárodních vztazích přijetím Charty OSN. Charta OSN rozeznává tři případy dovoleného použití síly v mezinárodních vztazích. Jsou jimi „*akce proti státu, jenž byl za druhé světové války nepřítelem signatáře této Charty (...)*“ dle článku 107 Charty OSN, jsou jimi případy dovolené sebeobrany proti ozbrojenému útoku, a to jak kolektivní, tak individuální dle článku 51 Charty OSN a jsou jimi akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných dle kapitoly VII Charty OSN. Následující text bude věnován právě těmto výjimkám s jedinou výjimkou, a to ustanovení článku 107 Charty OSN, jelikož tím, že jsou

dnes všichni bývalí nepřátelé členy OSN, se toto ustanovení stalo obsoletním.

5.2 Sebeobrana

„Byl to případ lodi *Caroline* z roku 1837, který charakter sebeobrany změnil z politické výmluvy na doktrínu právní.“¹⁰⁹ Dnes již slavná tzv. Websterova formule, že: „musí být prokázána nezbytnost sebeobrany, okamžité, zdrcující, neponechávající žádný jiný způsob nebo čas k uvážení,“¹¹⁰ položila právní základ pro některé klíčové aspekty sebeobrany, s nimiž se praxe států víceméně ztotožnila. Samotné takové vymezení a souhlas států na obsahu práva sebeobrany, ovšem nekonstituovalo tento institut jako výjimku pro dovolené použití síly. Všeobecný zákaz použití síly resp. uchýlení se k válce v době až do vzniku Pařížského paktu neexistoval. Sebeobrana byla chápána jako součást širšího institutu sebezáchovy a v některých případech byla dokonce považována za jeho synonymum. Rozdíly mezi těmito dvěma pojmy jsou značné. Už jen ze slovního výkladu musí být zřejmé, že sebeobrana evokuje odvrácení útoku nebo jiné síly, zatímco případy sebezáchovy takového kritérium nutně sledovat nemusí.¹¹¹ Sebezáchovu je nutno brát jako instinkt a nikoli jako právo,¹¹² od sebeobrany ji odlišuje zejména odvrácení útoku a v případě obecného práva mezinárodního určité kvalitativní naplnění ozbrojeného útoku.

5.2.1 Obecně k článku 51

„Právo sebeobrany je předmětem nejjednoduššího rozporu mezi státy a mezi mezinárodněprávními teoretiky,“¹¹³ právě tento rozpor je důvodem, který brání unifikované definici sebeobrany. Znění článku 51 Charty OSN je následující: „Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty

¹⁰⁹ ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 19.

¹¹⁰ Diplomatická korespondence mezi Danielem Websterem a lordem Ashburtonem ohledně případu *Caroline*, výtah z noty z 24. dubna 1841, [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp

¹¹¹ Pro zdůraznění takového rozdílu si představme situaci, kdy z padajícího letounu vyskočí dva cestující a k dispozici mají pouze jeden přistávací padák, a protože je zřejmé, že padák není schopen oba bezpečně dopravit na zem, zmocní se jej po krátké šarvátce ve volném pádu jeden cestující na úkor druhého. V tomto případě je patrné, že ač použití síly sledovalo záchranu vlastního života, nebylo namířeno k odvrácení jiné síly.

¹¹² ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 23-25.

¹¹³ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 115.

*podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnost“.*¹¹⁴

Na poli současného obecného mezinárodního práva se vyvinuly dvě hlavní skupiny zastávající odlišné pojetí práva sebeobrany. První skupina podporuje pojetí tohoto práva tak, jak existovalo před vznikem OSN. Její hlavní argumenty spočívají v odkazu na znění samotného článku 51 a zejména na použití termínu „přirozené“ právo sebeobrany. Mezi článek 51 Charty OSN a právo sebeobrany v mezinárodním obyčejovém právu, jak existovalo před vznikem OSN, vkládají rovnítko a tvrdí, že Charta OSN právě toto obyčejové právo „konzervovala“. Obyčejové právo na výkon sebeobrany v době před OSN zahrnovalo, jak ochranu občanů na území třetích států, tak anticipatorní sebeobranu.¹¹⁵

Druhá skupina staví své argumenty také na znění článku 51. Hlavními argumenty jsou, že sebeobrana může být vykonána pouze v reakci na ozbrojený útok, a že samotná existence článku 51 by byla absurdní, pokud by existovalo širěji interpretované právo na sebeobranu, jak existovalo před Chartou OSN.¹¹⁶

Argumenty skupiny zastánců širšího pojetí sebeobrany, než jak jej pojímá článek 51 OSN, je třeba odmítnout. Ani obyčejové právo není entita, která by byla zakonzervována a neměnná, ale má svou dynamiku. Otázkou tedy je, do jaké míry je právo sebeobrany obsažené v mezinárodním obyčejovém právu shodné s tím v Chartě OSN. Pokud by totiž byl úmysl tvůrců Charty OSN ponechat právo sebeobrany tak, jak existovalo v obecném obyčejovém mezinárodním právu do roku 1945 netknuté, postrádala by existence článku 51 smysl.¹¹⁷

5.2.2 Ozbrojený útok

Nezbytnou podmínkou výkonu práva sebeobrany dle článku 51 Charty OSN je existence ozbrojeného útoku. Není náhodou, že Charta OSN v článku 51 používá termín ozbrojený útok, zatímco článek 2 odstavec 4 hovoří o použití síly a hrozbě silou. Termín použití síly, jak je obsažen v článku 2 odstavec 4 Charty OSN, je termínem nepochybně širším než termín ozbrojený útok dle článku 51 Charty OSN. Zvolená terminologie těchto článků má demonstrovat fakt, že ne každé použití síly nebo hrozba silou může být považována za situaci opodstatňující sebeobranu dle článku 51 Charty. Pokud by tomu tak nebylo a článek 51 by odkazoval na článek 2 odstavec 4 Charty OSN, znamenalo by to

---

¹¹⁴ Charta OSN, článek 51

¹¹⁵ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 117-119.

¹¹⁶ *tamtéž*

¹¹⁷ ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 94-95.

fakticky možnost použít sebeobranu i jako legitimní odpověď na pouhou hrozbu silou.

Důležité je i vymezení článku 51 Charty OSN vůči článkům 1 odstavec 1, 39 a 53 odstavec 1 Charty OSN, které odkazují na „útočný čin“ a „útočnou politiku“.¹¹⁸ Ozbrojený útok je nepochybně jedním z typů agrese resp. útočného činu, ale již ne každý útočný čin lze považovat za ozbrojený útok naplňující definici článku 51 Charty.

Významným vodítkem pro klasifikaci ozbrojeného útoku, ač jeho samotnou definici neobsahuje, se stala rezoluce Valného shromáždění č. 3314 (XXIX) o Definici agrese.¹¹⁹ Tato rezoluce, kromě obecného vymezení agrese, vyjmenovává v článku 3 demonstrativním způsobem v sedmi bodech případy použití síly, které představují útočný čin. Mezi ozbrojený útok v dikci článku 51 a útočný čin dle rezoluce č. 3314 (XXIX) nelze klást rovnítko. Zmíněná rezoluce má větší význam pro donucovací akce Rady bezpečnosti dle kapitoly VII. Charty OSN.

Rozdíl mezi útočným činem nepřipouštějícím užití práva sebeobranu a ozbrojeným útokem připouštějícím výkon práva sebeobranu lze demonstrovat na případech pohraničních incidentů. Otázkou rozdílu mezi pohraničním incidentem a ozbrojeným útokem se zabýval MSD v případě *Nicaragua*.¹²⁰ MSD uvedl, že rozdíl mezi těmito dvěma jednáními je dán měřítkem a důsledky útoku, stejně jako okolnostmi a jeho důvody.¹²¹ Je tedy zřejmé, že vypálení „pouhých“ několika kulek z území jednoho státu na území druhého státu, byť přičitatelné politické vůli či vládě, nepředstavuje legitimní důvod pro výkon práva sebeobranu

---

¹¹⁸ v anglickém znění „*agression*“

¹¹⁹

čl. 1

Agrese je použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN, jiného státu způsoby vypočtenými v této definici.

čl. 3

Jakýkoli z následujících činů, bez ohledu na to, byla-li vyhlášena válka, s ohledem na článek 2 této deklarace představuje útočný čin

a) invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu, vojenská okupace, i dočasná, která je důsledkem invaze nebo útoku ozbrojených sil, jakákoliv anexe území jiného státu nebo jeho části, při níž bylo použito síly;

b) bombardování území státu ozbrojenými silami jiného státu, použití jakýchkoli zbraní jednoho státu proti území jiného státu;

c) blokáda přístavů nebo pobřeží jednoho státu ozbrojenými silami jiného státu;

d) útok podniknutý ozbrojenými silami státu na pozemní, námořní, letecké síly nebo námořní či leteckou flotilu jiného státu;

e) použití ozbrojených sil státu, nacházejících se na území jiného státu s jeho souhlasem v případě, že nedodrží podmínky pobytu nebo jeho délku;

f) jednání státu, dovolující jinému státu, užití jeho území ke spáchání útočného činu proti třetímu státu;

g) vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených skupin, band, nepravidelných ozbrojených sil nebo žoldnéřů, kteří používají sílu proti jinému státu v míře rovnající se předchozím činům.

¹²⁰ International Court of Justice, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits, Judgement of 27. June 1986, [online]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>

¹²¹ GRAY, Christine D., International law and the use of force. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 178.

dle článku 51 Charty OSN.

V souvislosti s vývojem nových technologií a jejich využití ve vojenství, je dnes poměrně aktuální otázkou, zda například počítačový útok¹²² představuje ozbrojený útok a naplňuje tak nezbytnou podmínku článku 51 Charty OSN. Postoj USA k této problematice přinesl deník *The Wall Street Journal*. Pentagon v této *de facto* první kyber-doktríně ozbrojeného útoku připouští, že v případě počítačového útoku či sabotáže se může jednat o útočný čin. Za měřítko existence počítačového útoku konstituujícího ozbrojený útok uvádí jeho důsledky, tedy zda jsou, nebo mohou být jeho důsledky ekvivalentní ozbrojenému útoku, tj. smrt, násilí a destrukce majetku.¹²³

Existence ozbrojeného útoku je *conditio sine qua non* výkonu práva sebeobrany. Je tedy nezbytné určit, kdy a v kterém konkrétním okamžiku se dá hovořit o existenci ozbrojeného útoku. Vodítko opět poskytuje rezoluce č. 3314 (XXIX), článek 2 zmíněné rezoluce stanoví, že: „*První použití ozbrojené síly státem v rozporu s Chartou OSN, představuje prima facie důkaz, že došlo k útočnému činu (...)*“.¹²⁴

Ve světle této formulace se tedy předpokládá, že stát, který vypálil první ránu, je agresorem a vypálení oné první rány představuje počátek ozbrojeného útoku. Takovouto konstrukci je ovšem třeba odmítnout, samotný koncept „první rány“ představuje pouhý předpoklad prvního neoprávněného použití ozbrojené síly a může sloužit jako důkaz. Druhá část článku 2 rezoluce č. 3314 (XXIX) toto pojetí sama koriguje, když stanoví: „*Rada bezpečnosti OSN, ve světle relevantních okolností a v sounáležitosti s Chartou OSN, může rozhodnout opačně, včetně případů, kdy následky takového jednání nemají dostatečnou závažnost, aby konstituovaly ozbrojený útok*“.¹²⁵ Za situaci, kdy tzv. „první rána“ nepředstavuje počátek ozbrojeného útoku, můžeme považovat palbu na nepřátelské jednotky, při jejich invazi na území jiného státu nebo zahájení útoku na jednotky cizího státu, jež nesplní ultimátum k opuštění cizího státního území. Obdobná situace panuje v případě užití interkontinentálních balistických střel. V případě, že stát balistické rakety mířící nepochybně na jeho území zachytí na svých radarech před jejich dopadem, může dojít k situaci, že se uchýlí k použití síly proti státu, jenž tyto rakety vypálil a způsobí mu škody ještě předtím, než rakety dopadnou na jeho vlastní území. Pro počátek ozbrojeného útoku je tedy rozhodující jeho zahájení a ne způsobené

¹²² Například počítačový virus Stuxnet, který byl nasazen do počítačových systémů Iránského jaderného programu a jeho vývoj tím zbrzdil údajně až o jeden rok.

¹²³ GORMAN, Siobhan a Julian BARNES., Cyber Combat: Act of War. *The Wall Street Journal* [online]. 30. 5. 2011 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304563104576355623135782718.html?mod=WSJ_WSJ_US_News_3

¹²⁴ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 (XXIX), z roku 1974

¹²⁵ tamtéž

následky.¹²⁶ Pokud by pro počátek útoku bylo rozhodující způsobení škody, postrádal by institut sebeobrany, jako opatření k odvrácení újmy, nebo opatření k ochraně životů, smysl. Jsem si vědom, že od těchto úvah není, obrazně řečeno, daleko k anticipatorní sebeobraně, nicméně pořád je zde podmínkou takového jednání existence zahájeného ozbrojeného útoku, byť nedošlo dosud ke vzniku škod.

5.2.3 Cíl ozbrojeného útoku

Zpravidla nečiní potíže za ozbrojený útok legitimizující započetí akcí v sebeobraně označit útok, který se odehraje na území státu, nebo útok na vojenské jednotky, zástupce diplomatické mise, či vládní představitele státu i mimo jeho území. Na tenký led se ovšem dostáváme, je-li položena otázka, zda je možné vykonat právo sebeobrany na ochranu vlastních státních občanů nacházejících se mimo vlastní státní území.¹²⁷

Pro právo ochrany resp. obrany vlastních státních příslušníků na území cizího státu se v současné době vyslovuje malá skupina států, ovšem vojensky silných států. Mezi nesporné zastánce tohoto přístupu se již tradičně považují USA, Izrael a Velká Británie. Argumenty těchto států pro intervence dovolující ochranu vlastních státních příslušníků byly shrnuty ve stanovisku Velké Británie k Suezské krizi z roku 1956. Dle tohoto stanoviska „*Musí existovat bezprostřední nebezpečí či hrozba zabití, stát, na jehož území se občané nacházejí, není schopen nebo nechce zajistit jejich bezpečnost a nakonec, jsou-li ochranné akce přísně vyhrazeny na záchranu vlastních státních příslušníků*“.¹²⁸ Ne nezajímavý je jistě i fakt, že samotná Rada bezpečnosti OSN v otázkách týkajících se ochrany státních občanů nacházejících se mimo vlastní státní území nepodnikla žádné kroky, a to z důvodů zřejmých.¹²⁹ Ještě zajímavější je nepochybně prohlášení jistého ruského ministra po rozpadu SSSR, který explicitně prohlásil, že se Rusko nebude rozpakovat použít sílu na ochranu etnických Rusů, nacházejících se na územích bývalých socialistických republik, a které se i ze strany států podporujících takovéto pojetí sebeobrany resp. ozbrojeného útoku, setkalo s obavami a výhradami.¹³⁰

5.2.4 Nezbytnost, proporcionalita a bezprostřednost

---

¹²⁶ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 171-172.

¹²⁷ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 181.

¹²⁸ GRAY, Christine D., International law and the use of force. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 158.

¹²⁹ Dva ze tří výše jmenovaných států jsou stálými členy Rady bezpečnosti OSN

¹³⁰ GRAY, Christine D., International law and the use of force. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 157.

Limitem sebeobrany není pouze její přípustnost jako reakce na ozbrojený útok. Aby právo sebeobrany bylo vykonáno v souladu s právem, musí splňovat určité podmínky. Jejich smyslem je zajistit, aby se z výkonu sebeobrany nestala pouhá odvetná opatření, represálie nebo tresty, a aby síla použitá v sebeobraně směřovala na odražení a zastavení ozbrojeného útoku. Charta OSN, kromě článku 51, žádná jiná ustanovení o právu sebeobrany neobsahuje, je proto třeba obrátit pozornost na mezinárodní právo obyčejové. To za limity práva sebeobrany považuje princip proporcionality, princip nezbytnosti a s ním spjatý princip bezprostřednosti. Jejich původ lze vysledovat v dnes již legendární Websterově klauzuli.¹³¹

První podmínkou a limitem práva sebeobrany je požadavek nezbytnosti. Jím se rozumí použití ozbrojené síly teprve za předpokladu, že vzniklou situaci není možné urovnat nevojenským zásahem, samozřejmě pokud je takový způsob možný.

Dalším limitem, splývající někdy s principem nezbytnosti, je princip bezprostřednosti. Míni se jím, že mezi ozbrojeným útokem a odpovědí na něj má být co nejmenší časová prodleva. V případě vyčerpání „nevojenských“ řešení, by měla být odpověď na ozbrojený útok co nejrychlejší a bezprostřední. Ukázkovým případem nesplňujícím požadavek bezprostřednosti je raketový útok USA na Bagdád z 26. června 1993. Armáda USA v tento den odpálila několik raket na velitelství Irácké vojenské rozvědky, kterou činila zodpovědnou za neúspěšný pokus o atentát na bývalého prezidenta USA G. W. Bushe st.. Prezident Clinton útok na svého předchůdce v úřadě prohlásil za „útok na naši zemi a na všechny Američany“. Na půdě OSN označil americký zástupce raketový útok za jednání v sebeobraně, které mělo za cíl zmařit další podobné plánované útoky. Odhlédneme-li od otázek, zda je zmařený útok na bývalého amerického prezidenta ozbrojeným útokem na USA, zda je ostřelování raketami proporcionalní, či bylo nezbytné, tak již samotná prodleva mezi pokusem o atentát a americkou reakcí na něj, představuje zřejmý důkaz nesplnění požadavku bezprostřednosti a tím pádem i nelegitimního použití síly a je považován za nelegitimní represálie.¹³²

Dalším požadavkem na legitimní výkon práva sebeobrany je dodržení principu proporcionality. Opatření učiněná v sebeobraně by neměla být asymetrická vzhledem k ozbrojenému útokem. Příkladem přímo absolutní disproporce mezi akcí a reakcí je případ Izrael vs. Libanon resp. Hizballáh. 12. července 2006 podnikl Hizballáh ozbrojenou přeshraniční akci namířenou proti Izraeli, při tomto útoku členové této teroristické organizace

---

¹³¹ *Nezbytnosti sebeobrany, bezprostřední, okamžitě, neponechávající žádný prostor pro uvážení či volbu prostředků (...), a i prokáže-li se nezbytnost akce, bude na nich prokázáno, že se nedopustili ničeho nesmyslného či excesivního, protože akt ospravedlněný takovouto nezbytností, jí musí být i co do rozsahu limitován.*

¹³² ALEXANDROV, Stanimir A., *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 186-187.

zabili osm příslušníků izraelské armády a dva unesli. Izrael jednání označil za ozbrojený útok a vyhlášení války a vyhradil si právo na sebeobranu. Izraelská odpověď na útok Hizballáhu byla drtivá, do akcí bylo zapojeno námořnictvo, letectvo i pozemní síly a operace na území Libanonu probíhaly více než měsíc. Bylo zabito 1187 libanonských civilistů a 4060 jich bylo raněno, škody byly odhadnuty na 3,6 miliardy amerických dolarů, zničeno nebo poškozeno bylo na civilních 30 000 domů, 145 mostů a 600 kilometrů silnic bylo poškozeno nebo zničeno, bylo zničeno na 900 továren, obchodů, farem a jiné infrastruktury.¹³³ Odhlédneme-li opět od otázky, zda útok Hizballáhu na hranicích Libanonu a Izraele představuje ozbrojený útok dle článku 51 Charty OSN, tak již při pouhém srovnání měřítka a následků odvetných akcí musí být zřejmé, že opatření podniknutá Izraelem byla evidentně disproportční.¹³⁴

5.2.5 Sebeobrana jako dočasné právo

Z ustanovení článku 51 vyplývá, že dalším limitem výkonu práva sebeobrany je jeho dočasnost, jejím kritériem je jednání Rady bezpečnosti OSN. Kromě určení dočasnosti výkonu práva sebeobrany, znamená článek 51 Charty ještě další podstatnou skutečnost: přisuzuje Radě bezpečnosti odpovědnost za udržení míru a *de facto* zařazuje právo sebeobrany do centralizovaného systému použití síly. Stručně a výstižně slovy S. Alexandrova: „*Jednotlivé státy sice samy rozhodují, zda a kdy použijí sílu v sebeobraně, ale „vhodnost jejich rozhodnutí“ je předmětem Spojených národů*“.¹³⁵

5.2.6 Role Rady bezpečnosti OSN

„*Kdyby si každý stát byl sám sobě soudcem ve věci legality svých vlastních činů, kdyby každý stát mohl svůj ozbrojený útok skrýt pod pláštěm sebeobrany, byla by mezinárodně právní snaha o udržení síly v šachu marná.*“¹³⁶

Samotný proces realizace práva sebeobrany se dle článku 51 Charty OSN skládá ze dvou částí. První částí je samotný a bezprostřední výkon práva sebeobrany v reakci na ozbrojený útok. Stát sám si v konkrétním okamžiku posoudí, zda došlo k ozbrojenému útoku, zda je nezbytné použití síly a v případě že ano, jakou silou a s jakou intenzitou reagovat. Druhá část realizace práva sebeobrany sestává z povinnosti uvědomit Radu bezpečnosti OSN: „*Opatření*

¹³³ Humanitarian factsheet on Lebanon. United Nations: Press Releases [online]. 2006 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/iha1229.doc.htm>

¹³⁴ GRAY, Christine D., International law and the use of force. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 237-245.

¹³⁵ ALEXANDROV, Stanimir A., Self-defense against the use of force in international law. Boston: Kluwer Law International, 1996, s. 105.

¹³⁶ DINSTEIN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 185.

*učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobranu oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti“.*¹³⁷ Legalita užití práva sebeobranu je tedy v každém konkrétním případě přezkoumávána Radou bezpečnosti OSN. Rada bezpečnosti OSN má k dispozici poměrně širokou škálu způsobů, jak postupovat dále. Rada bezpečnosti OSN může dodatečně posvětit výkon práva sebeobranu jako legitimní, může nařídít okamžitý klid zbraní, může nařídít stažení veškerých sil a obnovit předešlý status, může nařídít zastavení sebeobraných akcí a nahradit je opatřeními kolektivní bezpečnosti dle kapitoly VII. Charty OSN, nebo může rozhodnout, že stát dovolávající se práva sebeobranu je ve skutečnosti sám agresorem. Takováto rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN jsou potom závazná pro své adresáty, a to bez výjimky.¹³⁸

Současná geopolitická situace a rozvržení sil v samotné Radě bezpečnosti ovšem může vést až k paralýze jejího rozhodování. V případě, že Rada bezpečnosti OSN nedojde k jednoznačnému stanovisku resp. státy se neshodnou a není vydána rezoluce, je stát jednající v sebeobraně oprávněn ve výkonu tohoto svého práva pokračovat. Rada bezpečnosti OSN je totiž především orgán politický.

5.2.7 Kolektivní sebeobrana

Ani definice kolektivní sebeobranu není obsažena v Chartě OSN. Výkonem kolektivní sebeobranu je třeba rozumět pomoc ozbrojenou silou státu napadenému v rozporu s Chartou OSN. Co bylo řečeno o individuální sebeobraně, platí *a simili* pro sebeobranu kolektivní, ba co více, kolektivní sebeobrana je vlastně podmíněna existencí možnosti výkonu sebeobranu individuální. Je třeba splnit podmínky proporcionality, nezbytnosti a bezprostřednosti a především, musí existovat ozbrojený útok ve smyslu článku 51 Charty OSN. Mezi těmito dvěma typy sebeobranu je pouze jeden rozdíl, na rozdíl od individuální sebeobranu se totiž může výkon kolektivní sebeobranu stát dokonce povinností.¹³⁹

5.3 Systém kolektivní bezpečnosti

Další výjimku ze zákazu použití síly, představuje použití síly autorizované mezinárodním společenstvím resp. Radou bezpečnosti OSN. Právní základ pro tato opatření

---

¹³⁷ Charta OSN, článek 51

¹³⁸ DINSTEN, Yoram., War, aggression, and self-defense. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 187-190.

¹³⁹ V případech, že se státy ke kolektivní sebeobraně v případě útoku na jednoho z nich, zaváží. K tomuto účelu byla například stvořena Severoatlantická aliance.

představuje Charta OSN. V preambuli Charty OSN jsou mimo jiné uvedeny tyto důvody pro založení OSN: „*MY, LID SPOJENÝCH NÁRODŮ, JSOUCE ODHODLÁNI, uchránit budoucí pokolení metly války, která dvakrát za našeho života přinesla lidstvu nevýslovné strasti (...) sjednotit své síly k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti (...) přijmout zásady a zavést metody zajišťující, aby ozbrojené síly nebylo užíváno jinak než ve společném zájmu, a používat mezinárodního ústrojí k podpoře hospodářského a sociálního povznesení všech národů...“*¹⁴⁰

K tomu, aby jich mohlo být efektivně dosaženo, bylo třeba vyvinout mechanismus, který je má zabezpečit. Je jím systém kolektivní bezpečnosti, jehož hlavním rysem je „monopol“ Rady bezpečnosti OSN na použití ozbrojené síly. Hlavním a nejdůležitějším, i dle systematiky Charty OSN, cílem OSN, je udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. K dosažení tohoto cíle mají sloužit „*(...) účinná kolektivní opatření*“.¹⁴¹ Aby opatření k udržování míru a bezpečnosti mohla být skutečně účinná, je třeba, aby byla učiněna rychle a byla závazná. Tyto podmínky zaručuje Charta OSN v článku 24: „*(...)svěřují její členové (členové OSN) Radě bezpečnosti základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a jsou zajedno v tom, že Rada bezpečnosti, vykonávajíc své úkoly, jež vyplývají z této odpovědnosti, jedná jejich jménem*“¹⁴² a článku 25 : „*Členové Organizace spojených národů se shodují v tom, že přijmou a provedou rozhodnutí Rady bezpečnosti v souladu s touto Chartou*“.¹⁴³ Rada bezpečnosti tedy představuje strážce a garanta mezinárodního míru a bezpečnosti a v souvislosti s touto úlohou, musí být nadána specifickými pravomocemi: jsou jimi akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných dle kapitoly VII Charty OSN.

5.3.1 Článek 39

Těžištěm pravomocí Rady bezpečnosti OSN je článek 39 Charty OSN: „*Rada bezpečnosti určí, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření budou učiněna podle článku 41 a 42, aby byl udržen nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost.*“¹⁴⁴ Oprávnění Rady bezpečnosti OSN určit, zda došlo k porušení míru, ohrožení míru, nebo útočnému činu a volba prostředků k řešení situace je tedy plně v její diskreci, což bude patrné z následujícího textu.

Nepochybně nejširším a nejméně určitým pojmem užitým v článku 39 Charty OSN je

---

¹⁴⁰ Charta OSN Preambule

¹⁴¹ Charta OSN, článek 1

¹⁴² Charta OSN, článek 24

¹⁴³ Charta OSN, článek 25

¹⁴⁴ Charta OSN, článek 39

pojem „ohrožení míru“. Typicky se jedná o situace, kdy ještě nedošlo k samotnému útoku nebo porušení míru, ale je zjevné, že k němu dojde či dojít může.¹⁴⁵ V souvislosti s výše uvedeným výkladem je ovšem v plné diskreci Rady bezpečnosti OSN stanovit, co představuje ohrožení míru. „*Jinými slovy, ohrožením míru ve smyslu článku 39 je literárně cokoliv, co Rada bezpečnosti za ohrožení míru označí*“.¹⁴⁶ Bylo by ovšem mylné domnívat se, že rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN je prosto jakýchkoli omezení. V případě *Tadić* Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii stanovil jednoznačně, že: „*Případy umožňující uchýlit se k opatřením dle kapitoly VII jsou „ohrožení míru“, „porušení míru“ nebo „útočný čin.“ Zatímco útočný čin podléhá dnes spíše již právnímu posouzení, tak ohrožení míru je spíše politický koncept. Ovšem posouzení, zda takové ohrožení existuje, nepředstavuje ničím neomezenou diskreci, rozhodnutí musí být přinejmenším v souladu s cíli a principy Charty OSN.*“¹⁴⁷

Může jím být tedy například vnitrostátní konflikt, porušování lidských práv, porušování demokratických principů, opatřování si komponentů k výrobě nekonvenčních zbraní, hrozba terorismu a například i pirátství, jak Rada Bezpečnosti OSN nepřímou učinila v rezoluci S/RES/2015 (2011) týkající se situace v Somálsku.

„Porušení míru“ představuje další možnou klasifikaci situace, zakládající oprávnění Rady bezpečnosti OSN jednat. „Porušení míru“ má již užší význam než „ohrožení míru“ a zpravidla se jím rozumí již probíhající ozbrojené akce. Za porušení míru označila Rada bezpečnosti například „*ozbrojený útok Severní Koreji na Korejskou republiku*“¹⁴⁸ v roce 1950.

Shledání činu za čin útočný, představuje další možnost pro realizaci donucovacích opatření dle článku 41 a 42. Pro pojem útočného činu má naprosto zásadní význam rezoluce Valného shromáždění OSN o definici agrese.¹⁴⁹ Ač se jedná o rezoluci Valného shromáždění OSN, která není pro rozhodování Rady bezpečnosti OSN dle článku 39 Charty OSN závazná, může jí sloužit jako vodítko ke zjištění, zda jednání představuje útočný čin. Definici agrese a jednotlivé případy útočných činů jsou, ač má sice větší význam pro článek 39 Charty OSN,

---

¹⁴⁵ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 722.

¹⁴⁶ DINSTEIN, Yoram., *War, aggression, and self-defense*. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, s. 251.

¹⁴⁷ *Prosecutor v. Dusko Tadić a/k/a "Dule" Decision on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction*, 2. October 1995, s. 29 [online], [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>

¹⁴⁸ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 82, z roku 1950

¹⁴⁹ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 z roku 1974

uvedeny v kapitole 5.1 věnované sebeobraně z důvodu její důležitosti pro vymezení pojmu ozbrojený útok.

5.3.2 Postup Rady bezpečnosti OSN

Po zjištění existence „ohrožení míru“, „porušení míru“ nebo „útočného činu“ se mechanismus Rady bezpečnosti OSN ubírá následujícím způsobem. K dosažení cíle „zachování mezinárodního míru a bezpečnosti“ slouží Radě bezpečnosti OSN pravomoci uvedené v člancích 40, 41 a 42 Charty OSN.

„Aby předešla zhoršení situace, Rada bezpečnosti může, dříve než učiní doporučení nebo rozhodne o opatřeních stanovených v článku 39, vyzvat strany, o které jde, aby splnily taková zatímní opatření, jež považuje za nutná nebo žádoucí. Taková zatímní opatření nejsou na újmu práv, nároků nebo postavení stran, o které jde. Jestliže taková zatímní opatření nebudou splněna, Rada bezpečnosti k tomu náležitě přihlédne.“¹⁵⁰ Článek 40 neobsahuje sám o sobě možnost použití síly s mandátem Rady bezpečnosti OSN, ale v rámci mechanismu kapitoly VII. mu patří významné místo. Jeho hlavním účelem je zajistit, aby nedošlo k eskalaci a vyhrocení situace do doby, než Rada bezpečnosti OSN o dané situaci rozhodne. Výzva Rady bezpečnosti OSN dle článku 40 Charty není ve své podstatě omezena nebo odkázána na předem dané způsoby. Nejčastějším je ovšem výzva k zastavení nepřátelských akcí nebo výzva k příměří. Ve vztahu k článkům 41 a 42 má článek 40 postavení předběžného opatření.¹⁵¹

„Rada bezpečnosti může rozhodnout, jakých opatření nezahrnujících užití ozbrojené síly má být použito, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti, a může vyzvat členy Organizace spojených národů, aby taková opatření provedli. Tato opatření mohou zahrnovat úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků, spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, rádiových a jiných, jakož i přerušování styků diplomatických.“¹⁵² Článek 41 sice spadá do ryze neozbrojených opatření Rady, nicméně v kapitole VII Charty OSN má své nezastupitelné místo. Je vyjádřením principu, že použití ozbrojené síly, byť s mandátem Rady bezpečnosti OSN, představuje řešení *ultima ratio*. Dle článku 39 Rada bezpečnosti OSN: *„doporučí nebo rozhodne, jaká opatření budou učiněna podle článku 41 a 42“¹⁵³*, sice neexistuje povinnost, aby Rada bezpečnosti OSN před

---

¹⁵⁰ Charta OSN, článek 40

¹⁵¹ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU., The Charter of the United Nations: a commentary. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 731-732.

¹⁵² Charta OSN, článek 41

¹⁵³ Charta OSN, článek 39

uchýlením se k opatřením dle článku 42 vyčerpala opatření dle článku 41, je ovšem žádoucí se o mírové řešení situace pokusit. Příkladem použití článku 41 v praxi je rezoluce Rady bezpečnosti OSN týkající se proliferační atomových zbraní.¹⁵⁴

Článek 42 Charty představuje vedle článku 39, základní ustanovení týkající se použití ozbrojené síly na základě souhlasu Rady bezpečnosti OSN a slouží k vynucení určité povinnosti proti vůli státu, kterého se rozhodnutí týká. „*Má-li Rada bezpečnosti za to, že by opatření podle článku 41 nedostačovala anebo že se ukázala nedostatečnými, může podniknout takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Takové akce mohou zahrnovat demonstrace, blokádu a jiné operace leteckými, námořními nebo pozemními silami členů Organizace spojených národů.*“¹⁵⁵

Aby Rada bezpečnosti mohla spustit mechanismy článku 42 Charty, musí být splněny následující požadavky:

- 1) Situaci nelze zvládnout dle článku 41 Charty OSN
- 2) Rada bezpečnosti OSN musí bezpečně identifikovat existenci „ohrožení míru“, „porušení míru“ nebo „útočného činu“.
- 3) Rada bezpečnosti OSN musí určit rozsah a způsob užití ozbrojené síly.
- 4) Rada bezpečnosti OSN musí schválit rezoluci dle článku 27 odstavce 3 Charty OSN.

Způsob provedení akce spočívá do jisté míry na uvážení Rady bezpečnosti OSN. Z článku 42 Charty OSN vyplývá, že Rada bezpečnosti OSN sama „*podnikne akce*“, a to na základě dohod dle článku 43,¹⁵⁶ 47 odstavce 1 a 3¹⁵⁷. Takové dohody ovšem nikdy nebyly uzavřeny a uskutečnit centralizované opatření v případě aplikace článku 42, jak stanovuje článek 47 Charty OSN, nelze.¹⁵⁸ Řešením je decentralizované užití síly, dle článku 42 a článku 48 odstavce 2 je totiž možné, aby opatření nutná k udržení mezinárodního míru bezpečnosti, jak je určí Rada bezpečnosti OSN, byla vykonána samotnými členskými státy OSN. Uvedené aplikaci článku 42 nasvědčuje i posudek MSD ve věci *Certain Expenses*, ve kterém MSD stanovil, že: „*není možné, aby Charta OSN ponechala Radu bezpečnosti*

---

¹⁵⁴ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1737, z roku 2006

¹⁵⁵ Charta OSN, článek 42

¹⁵⁶ článek 43 Charty OSN stanovuje, že členské státy OSN na výzvu Rady bezpečnosti a podle zvláštní dohody nebo dohod, určujících počty a druhy sil, stupeň jejich pohotovosti atd., dají k dispozici své ozbrojené síly k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

¹⁵⁷ Článkem 47 Charty OSN byl zřízen Vojenský štábní výbor, jehož úkolem mělo být řízení sil poskytnutých na základě dohod dle článku 43 Charty OSN.

¹⁵⁸ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU. The Charter of the United Nations: a commentary. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 755.

*bezmocnou tváří v tvář krizové situaci v případě, že dohody dle článku 43 nebyly uzavřeny.*¹⁵⁹ Uvedené pravidlo potvrzuje i samotná praxe států a Rady bezpečnosti OSN, kdy Rada zmocňuje jednotlivé členské státy nebo skupiny států k použití síly.¹⁶⁰

Samotná autorizace Rady bezpečnosti OSN k použití síly není bez podmínek. Rada bezpečnosti OSN by měla především určit, jakých prostředků a v jakém měřítku mají být použity a měla by zajistit efektivní dohled nad jejich nasazením. V praxi tomu tak ovšem nebylo vždy a Rada bezpečnosti OSN ponechávala vedení, způsob, rozsah i samotný dohled nad opatřeními na zmocněných státech.¹⁶¹ Bylo tomu tak zejména až do roku 2003, kdy v souvislosti s širokým výkladem rezolucí Rady bezpečnosti OSN, jejich nedostatečně precizní formulací a v souvislosti s tzv. teorií implicitní resp. obživlé autorizace Rady bezpečnosti OSN došlo k použití ozbrojené síly v Iráku v roce 2003, jemuž se spolu s operací *Odyssey Down*, budu věnovat v následující kapitole.

---

¹⁵⁹ ICJ Advisory opinion, *Certain Expenses Case*, 20. July 1962 (Article 17, paragraph 2, of the Charter), s. 167 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/5259.pdf>

¹⁶⁰ SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU. *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, s. 756.

¹⁶¹ tamtéž

6 Případové studie

6.1 Obecně

Za případové studie jsem zvolil dva obecně známé případy použití síly. Jednak operaci Irácká svoboda, jejíž důvody pro zařazení jsou dva. Prvním je skutečnost, že se jedná přinejmenším o doposud nejkontroverznější případ použití síly v novodobých dějinách obecného mezinárodního práva, druhým důvodem, a současně důvodem pro systematické zařazení této studie do samostatné kapitoly, je fakt, že přesahuje jak do práva sebeobrany, tak do kapitoly VII Charty OSN. Druhý případ použití síly již není tak kontroverzní. Pro jeho zařazení hrály roli tři skutečnosti. Prvním důvodem je cíl demonstrovat aplikaci opatření dle kapitoly VII Charty OSN, druhým je jeho aktuálnost, odehrál se totiž v první polovině roku 2011, třetím důvodem je fakt, že představuje aplikaci nové doktríny OSN *Responsibility to protect*¹⁶² (dále jen „R2P“), a nese označení *Odyssey Down*.

6.2 Irácká svoboda

Operace *Irácká svoboda* se stala jedním z nejkontroverznějších případů použití síly v novodobé historii OSN. Bezprostřední záminkou k útoku USA, Velké Británie a Austrálie bylo jejich přesvědčení o existenci a výrobě zbraní hromadného ničení. Válečné operaci, jež započala 20. března 2003, předcházela dramatická diplomatická krize, mající své kořeny již v roce 1998, kdy USA na protest proti Irácké nespolupráci s inspektory Mezinárodní agentury pro atomovou energii (dále jen „MAAE“) tyto inspektory stáhla. USA a Velká Británie se pokusily následně spolupráci vynutit silou. V důsledku tohoto útoku odmítl Irák spolupráci s inspektory OSN definitivně. Velká Británie a USA vyslovily domněnku, že důvodem pro nespolupráci Iráku s inspektory je vývoj zbraní hromadného ničení, a existuje důvodná obava z jejich možného transferu teroristickým organizacím. Následovala dlouhodobá diplomatická krize, která eskalovala po událostech z 11. září 2001.

USA v souladu s vyhlášením války proti terorismu zařadily Irák mezi zločinecké státy, tvořící dle rétoriky tehdejšího prezidenta G. W. Bushe ml. tzv. Osu zla a opět vyjádřily obavu z možného vývoje zbraní hromadného ničení a jejich transferu teroristickým organizacím. 8.

---

¹⁶² 162 „Koncept Odpovědnosti chránit (Responsibility to Protect) představila v prosinci 2001 Mezinárodní komise o intervenci a státní suverenitě (ICISS). Komise se zabývala otázkou, kdy může být státní suverenita, základní pilíř mezinárodního práva, narušena za účelem ochrany obyvatel proti nejhorším porušením humanitárního a mezinárodního práva, jakými jsou genocida, etnické čistky či zločiny proti lidskosti“. Převzato z: Odpovědnost chránit. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2010 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/osn/osn_tematicky/index_3.html

listopadu 2002 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci 1441, v níž jednoznačně stanovila, že irácký postoj je mimo jiné jednoznačně v rozporu s rezolucí 687 z roku 1991, jež mu nařizuje spolupráci s inspektory MAAE. Irák tuto rezoluci, i vzhledem k panující situaci, akceptoval a inspektory do země vpustil. Inspektoři MAAE v únoru 2003 ve své zprávě shledali, že neexistují žádné důkazy o existenci zbraní hromadného ničení, na druhou stranu též zjistili, že velká spousta zakázaných zbraní je nezvěstná. Postoj Velké Británie a USA zůstal nezměněn a společně deklarovaly, že situace v Iráku ohledně zbraní hromadného ničení je v rozporu s rezolucí Rady bezpečnosti OSN 1441 a potažmo rezolucemi v této rezoluci zmíněnými. Samotná vojenská kampaň vypukla 20. března 2003 a ukončena byla po jednadvaceti dnech 9. dubna 2003 a rozdělila členské státy OSN na dva tábory.¹⁶³

6.2.1 Argumenty koalice

Ústřední otázkou vyvolanou útokem USA a jejich spojenci se stala otázka závaznosti obecného mezinárodního práva pro tak mocný stát, jakým USA nepochybně jsou. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1441 z roku 2002 totiž neobsahovala žádné explicitní zmocnění k použití síly, takové interpretaci napovídá i jednání Rady bezpečnosti OSN předcházející této rezoluci. Tři stálí členové Rady bezpečnosti OSN Čína, Rusko a Francie totiž vyjádřily svou nevoli hlasovat pro rezoluci, jež by použití síly autorizovala.

Ve své argumentaci pro vojenský zásah v Iráku využily Velká Británie a Austrálie tzv. doktrínu implicitní a „obživlé“ autorizace k použití síly. Ozbrojený útok proti Iráku byl dle této teorie veden na základě kombinace rezolucí Rady bezpečnosti OSN číslo 678 z roku 1990, 687 z roku 1991 a rezoluce 1441 z roku 2002. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN 678 autorizovala užití síly proti Iráku v roce 1990, rezoluce Rady bezpečnosti OSN 687 stanovila podmínky příměří v konfliktu Iráku a Kuvajtu, zejména zbavení se „*chemických, bakteriologických zbraní, jejich komponentů a nosičů, zastavení výzkumu a vývoje těchto zbraní a zbavení se balistických raket s doletem delším než 150 kilometrů*“¹⁶⁴ a dále nařídila irácké vládě podrobit své vojenské a výzkumné komplexy inspekci a dohledu mezinárodního společenství. Současně znamenala zastavení opatření podniknutých dle rezoluce Rady bezpečnosti OSN 678, pokud bude dodržena, tzn., že při nedodržení rezoluce 687 by se znovu uvedla do života rezoluce Rady bezpečnosti OSN číslo 678. A protože Rezoluce Rady bezpečnosti OSN číslo 1441 stanovila, že: „*Irák neposkytl, přesné, konečné a úplné odhalení*

---

¹⁶³ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 353-356.

¹⁶⁴ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 687, z roku 1991, článek 8

všech aspektů svých programů, jak vyžaduje rezoluce 687(1991)¹⁶⁵, nachází se tudíž v rozporu s rezolucí 687 z roku 1991 a proto je použití síly dle rezoluce Rady bezpečnosti OSN 678 z roku 1990 legitimní.¹⁶⁶

Tato sama o sobě brilantní argumentace britského zástupce nebyla ovšem stále kompletní. Koalice se musela vypořádat s další podstatnou otázkou, zda se neobešel mechanismus a faktický monopol Rady bezpečnosti OSN na použití síly. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1441(2002) totiž explicitně stanovila, že v případě jejího nedodržení či porušení se Rada bezpečnosti OSN opět sejde a situaci znovu posoudí.¹⁶⁷ Britský argument spočíval ve skutečnosti, že tato rezoluce, ve světle teorie implicitní autorizace k použití síly, v případě nečinnosti Rady bezpečnosti OSN k otázce nového posouzení situace, včetně učinění vhodných opatření, ponechává otevřené dveře k použití ozbrojené síly a vynucení povinností Iráku uložených.¹⁶⁸

Tato odůvodnění je ovšem třeba odmítnout. Koalice USA, VB a Austrálie obešla monopol Rady bezpečnosti OSN na použití síly. Žádný stát není oprávněn nahradit uvážení Rady bezpečnosti OSN 1441(2002), a i když znění této rezoluce není úplně precizní, muselo být koaličním státům už z jednání o rezoluci jasné, že pokud by autorizovala k použití síly, byla by vetována buď Ruskem, Čínou nebo Francií.

Také USA částečně spoléhaly na argumentaci Velké Británie a Austrálie, tedy na doktrínu implicitní a obživlé autorizace, nicméně těžištěm jejich argumentu se stal odkaz na právo sebeobrany, tedy právo preemptivní a preventivní sebeobrany, jak je uvedla Národní bezpečnostní strategie USA ze 17. září 2002. Tento dokument zcela otevřeně prohlašuje že: „*Ačkoli se budeme neustále snažit zajistit si podporu mezinárodního společenství, nebudeme váhat a bude-li to nezbytné, jednat i sami, abychom vykonali právo sebeobrany tím, že preemptivně zakročíme proti teroristům a preventivně jim zabráníme v dalším poškozování našeho lidu a naší země*“¹⁶⁹. V. David komentuje Národní bezpečnostní strategii USA takto: „*Kongres vytvořil širokou rezoluci, jež přesahuje hranice mezinárodního práva a dává prezidentovi pravomoci, jejíž důsledky jsou dalekosáhlé, ale i nejasné z hlediska*

---

¹⁶⁵ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441, z roku 2002

¹⁶⁶ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 360-362.

¹⁶⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441, z roku 2002

¹⁶⁸ GRAY, Christine D., *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, s. 360-362.

¹⁶⁹ The White House: President G. W. Bush. *National Security Strategy: III. Strengthen Alliances to Defeat Global Terrorism and Work to Prevent Attacks Against Us and Our Friends*. [cit 2012-05-12]. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss3.html>

vnitrostátního i mezinárodního práva“.¹⁷⁰ Hranice mezinárodního práva přesahuje zejména v otázce výkonu práva sebeobrany. Sebeobrana, jak byla v kapitole 5.1 popsána, je totiž v zásadě přípustná pouze jako reakce na ozbrojený útok. Je právem ryze defenzivní povahy, a tudíž nebylo splněno jedno z kritérií sebeobrany. Zdůvodnění akce dokonce neobstojí ani v konfrontaci s tzv. Webstrovou klauzulí, jež je odbornou veřejností chápána jako limit poněkud sporné výjimky ze zákazu užití síly v mezinárodních vztazích, totiž anticipatorní sebeobrany. Nebyly splněny podmínky ani nezbytnosti¹⁷¹ ani krajní nouze, jež neponechává žádnou možnost k volbě prostředků ani okamžik k úvaze.¹⁷² Z hlediska práva sebeobrany šlo o nelegitimní použití síly, jež je třeba odmítnout. S ohledem na Národní bezpečnostní strategii USA a zejména s ohledem na rétoriku¹⁷³ představitelů vlády USA, se tento útok nedá vyložit jinak, než jako případ preventivní sebeobrany,¹⁷⁴ která je odbornou veřejností i převážnou většinou států vnímána jako porušení článku 2 odst. 4 a je tudíž nedovolená.

6.3 Operace Odyssey Down

Ukázkovým příkladem autorizace Rady bezpečnosti OSN k použití síly dle kapitoly VII článku 42 Charty OSN a demonstrací doktríny R2P v praxi představuje akce mezinárodních sil v Libyi. Situace v této severoafrické zemi začala eskalovat na počátku roku 2011, kdy se ideály Jasmínové revoluce¹⁷⁵ začaly šířit z Tuniska zeměmi Maghrebu¹⁷⁶ a Mashreku.¹⁷⁷

Po pádu režimu v Tunisku a Egyptě se revoluce naplno rozhořela právě i v Libyi. Její vůdce plukovník Kaddáfí na ni byl připraven, po několika prvních neúspěšných pokusech

---

¹⁷⁰ DAVID, Vladislav, Pavel BUREŠ, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ a Ondřej SVAČEK., Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 353.

¹⁷¹ Důvodem pro operaci bylo přesvědčení, že Irák vlastní zbraně hromadného ničení a může je poskytnout teroristickým organizacím, či je proti USA použit sám. Ani jedna z těchto „zaručených“ informací se ovšem nepotvrdila.

¹⁷² Z diplomatických jednání vyplývá, že USA, VB i Austrálie, byly rozhodnuty použít sílu, již několik týdnů před započítím operace.

¹⁷³ Například prezident Bush v projevu k Bundestagu prohlásil, že USA jsou připraveny použít sílu proti „darebákům“ a to i dříve než si osvojí teroristické způsoby, nebo projeví úmysl zaútočit. O měsíc později ve vojenské akademii Westpoint v proslovu k jejím absolventům prohlásil, že: „válku musíme přenést k našim nepřítelům a nejzávažnější hrozby eliminovat, předtím než vůbec nastanou“, viceprezident D. Cheney se například dlouhodobě k válce v Iráku vyjadřoval, že bylo třeba předejít a zabránit Iráku v získání zbraní hromadného ničení. Převzato z BELLAMY, Alex J. Just wars: from Cicero to Iraq. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, s. 176.

¹⁷⁴ v tomto textu je význam preventivní sebeobrana chápán odlišně, než anticipatorní či preemptivní sebeobrana, hranicí mezi nimi tvoří právě Webstrová klauzule

¹⁷⁵ Roznětkou k revolučnímu hnutí v Tunisu, se stala událost ze 17. prosince 2010, kdy se na protest proti korupci, ekonomické nouzi, nezaměstnanosti a chudobě, pokusil upálit tuniský občan Mohamed Bouazizi.

¹⁷⁶ označení Maghreb v arabském jazyce znamená „západní“, užívá se k soubornému označení Arabských zemí, ležících západně od Nilu, mezi tyto země patří Libye, Maroko, Alžírsko a Tunisko.

¹⁷⁷ označení Mashrek představuje protipól Maghrebu a v původní arabštině znamená „východní“, užívá se k soubornému označení Arabských zemí, ležících na východ od Nilu, mezi tyto země patří Egypt, Jordánsko, Libanon a Sýrie.

zastavit revoluci i ve své zemi povolal plukovník Kaddáfí k řešení situace armádu. Armáda dobývala jednu povstaleckou baštu za druhou a zanechávala za sebou krvavou spoušť. Postoj západních zemí byl v počátku libyjské krize velmi kontroverzní a nejednotný. Zatímco Francie a Velká Británie se ukázaly být „jestřáby“ a v podstatě díky jejich iniciativě došlo nakonec k přijetí rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1973(2011), tak zejména zbytek Evropy nebyl schopen dohodnout se na společném postupu.

Navzdory krvavému potlačování opozice, se velmi pokrytecky k situaci v Libyi vyjádřil italský předseda vlády Silvio Berlusconi, Kaddáfího veřejně označil za svého přítele a vyjádřil neochotu obtěžovat jej s maličkostmi.¹⁷⁸ Váhavé a rozpačité postoje zejména evropských zemí k situaci v Libyi a potažmo celému „Arabskému jaru“ spočívaly na několika skutečnostech. Vůdci zemí ze severní části afrického kontinentu víceméně udržovali prozápadně orientovanou politiku, což Západu vyhovovalo. Brzdili a sami se snažili o omezení migrace do evropských zemí. Svou roli hrálo nepochybně i silné ekonomické provázání jižních zemí Evropy, zejména Itálie¹⁷⁹ se zeměmi Maghrebu, především Libyí.

6.3.1 Rada bezpečnosti OSN a Libye

Akce Rady bezpečnosti OSN je perfektní demonstrací doktríny R2P v praxi. Libyjský režim systematicky vraždil, mučil a terorizoval své obyvatelstvo, což se stalo záminkou pro podniknutí humanitární intervence s podporou a mandátem Rady bezpečnosti OSN. „*Mezinárodní vojenská intervence v Libyi není o bombardování za demokracii, nebo za hlavu Kaddáfího*“ říká Gareth Evans, hlavní autor koncepce R2P. „*Legálně, morálně, politicky, a vojensky má pouze jedno ospravedlnění: ochranu civilního obyvatelstva.*“¹⁸⁰

Prvním zásahem mezinárodního společenství do situace v Libyi byla rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1970(2011). Rezoluce odsuzovala použití síly, násilí proti civilním osobám a zejména porušování lidských práv. Jednající dle kapitoly VII článku 41 Charty OSN ustanovila Rady bezpečnosti OSN následující požadavky: Okamžité zastavení násilí, zrušení omezení uložených libyjským médiím a zejména umožnění humanitárních operací.¹⁸¹ Rezoluce samotná již obsahovala i sankce předvídané dle článku 41 Charty OSN, pomocí kterých mělo být zabráněno či zmírněno případné další pokračování násilí. Byly jimi zbrojní

¹⁷⁸ tamtéž

¹⁷⁹ Jen v roce 2010 představoval export veškerých ropných produktů z Libye do Itálie 20% veškerého Libyjského ropného exportu vůbec.

¹⁸⁰ BAJORIA, Jayshree. COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. *Libya and the Responsibility to Protect* [online]. [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/libya/libya-responsibility-protect/p24480>

¹⁸¹ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1970, z roku 2011, článek 26 stanovil že: „*Vyzývá (RB) všechny členské státy ke spolupráci a kooperaci s Generálním tajemníkem OSN, k zajištění a návratu humanitárních organizací a podobné pomoci v Libyjské Arabské Jamahiriye (...), a vyjadřuje (RB) též svou připravenost zvážit další potřebné kroky, ukáže-li se to jako nezbytné.*“

embargo, zákaz vycestování pro představitele režimu, zmrazení zahraničních účtů režimu a jeho představitelů a vyšetření situace nezávislými vyšetřovateli.¹⁸²

Přístup Libyjského režimu se ovšem nezměnil, vojenské operace proti civilistům pokračovaly, mrtvých přibývalo a reálně hrozilo, že Kaddáfí povstání násilně potlačí. 12. dubna 2011 oznámil Kaddáfího syn Sajf Islám, že armáda má pod kontrolou přes 90 % libyjského území.¹⁸³ Přibližně v této době se do věci vložila i Liga Arabských států (dále jen „LAS“) a požadovala zřízení bezletové zóny nad libyjským územím.¹⁸⁴

Po intenzivních diplomatických jednáních¹⁸⁵ byla přijata¹⁸⁶ rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1973(2011), která autorizovala členské státy a mezinárodní organizace k použití síly resp. vytvoření bezletové zóny a ochraně civilního obyvatelstva.¹⁸⁷ Článek 4 autorizoval „Členské státy (...), aby podnikly veškeré nezbytné kroky (...), k ochraně civilních osob a obydlených částí země, před hrozbou útoku Libyjské arabské jamahiriyyi (...), a současně vylučuje vstup okupačních sil na jakékoli území libyjského teritoria“. Samotná bezletová zóna byla ustanovena v člancích 6 a 8. Že se nejedná o ustanovení pouhé bezletové zóny, ale faktickou humanitární intervenci vyplývá z výše zmíněného článku 4 a též z úvodních ustanovení této rezoluce, které odkazují zejména na nedodržení podmínek článku 26 rezoluce 1970(2011) týkajících humanitární pomoci a na ochranu civilistů a obydlených oblastí.

---

¹⁸² Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1970, z roku 2011

¹⁸³ BŘEZINOVÁ, Markéta. Vyhlaste nad Libyí bezletovou zónu, vyzvala Liga arabských států OSN. *iDnes.cz* [online]. 2011 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vyhlaste-nad-libyi-bezletovou-zonu-vyzvala-liga-arabskych-statu-osn-1jz-/zahranicni.aspx?c=A110312_160950_zahranicni_brm

¹⁸⁴ tamtéž

¹⁸⁵ Severoatlantická aliance a zejména USA ozbrojený zásah v Libyi podmínily souhlasem LAS a vyjádřily nevoli k jinému zásahu, než leteckému.

¹⁸⁶ Rezoluce byla přijata v poměru deseti členů RB OSN pro, pět členů RB OSN se zdrželo hlasování

¹⁸⁷ V souvislosti s autorizací RB OSN obsažené v rezoluci 1973(2011), se ukázala dokonce zoufalá potřeba jednotného velení, jak bylo předvídáno článkem 43 a 47 Charty OSN. Bylo poměrně úsměvné, že Francie zahájila útoky na Libyjské cíle jako první a spojence v Severoatlantické alianci o nich ani neinformovala, ani další průběh operací na libyjském území nebyl zcela bez problémů.

Deník *Süddeutsche Zeitung* například poznamenal, že „Aliance neví, čeho chce v Libyi dosáhnout“, nebo že „Za intervenci v Libyi jsou zodpovědná tři různá velitelství, operace nese tři různé názvy a Norsko s Itálií hrozí, že z aliance vystoupí, pokud tento chaos okamžitě neskončí. Bismarckův spojenecký systém byl v porovnání se zmatky v Evropě dětskou hrou“, [online]. 2011 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/566261-sarkozy-merkel-prilis-slaba-sila>

Závěr

V mé diplomové práci jsem se zaměřil na problematiku použití síly v mezinárodním právu. Historickým vývojem tohoto institutu zejména z hlediska doktrinárního se zabývám v počátečních kapitolách. V nich jsem chtěl zachytit a na pracích tehdejších nejvýznamnějších právních, filozofických i teologických myslitelů demonstrovat postupnou evoluci použití síly v doktríně *bellum iustum*. Naopak jsem se příliš nevěnoval praxi států v těchto historických obdobích. Bylo tomu tak proto, že praxe států byla prakticky do konce 19. století neměnná a použití síly bylo tradiční součástí zahraniční politiky téměř všech států.

V kapitolách týkajících se současného obecného mezinárodního práva veřejného, tedy kapitolách IV. a V., jsem rozebral jednotlivá ustanovení Charty OSN týkající se zákazu použití síly a jejich výjimek. A dokázal, že nepanuje jednoznačná shoda států na obsahu těchto výjimek, a že se některé státy pokouší tento katalog rozšířit o další výjimky, jak existovaly v období před přijetím Charty OSN. Na případové studii operace Irácká svoboda byl následně tento rozpor ukázán.

Přínos práce spatřuji v její aktuálnosti, zejména v kontextu se současnými mezinárodními vztahy. V době, kdy byla teprve nedávno ukončena operace v Libyi, v době, kdy je konflikt mezi Íránem a Izraelem ohledně íránského jaderného programu na spadnutí, v době, kdy probíhá a pokračuje „jasmínová revoluce“ v Sýrii, v době, kdy probíhají vojenské operace Keni na území Somálska, v době, kdy ... a takto bych mohl pokračovat, má totiž zákaz použití síly a jeho výjimky naprosto zásadní význam. Rozbor zákazu použití síly a rozbor výjimek z tohoto zákazu může sloužit k lepšímu pochopení těchto institutů a k pochopení jejich aplikace a použití v případech budoucích.

Použitá literatura

Monografie

ALEXANDROV, Stanimir A. *Self-defense against the use of force in international law*. Boston: Kluwer Law International, 1996, 359 s. ISBN 90-411-0247-7.

BELLAMY, Alex J. *Just wars: from Cicero to Iraq*. 2. vydání. Malden, MA: Polity Press, 2008, 280 s. ISBN 978-074-5632-827.

BROWNLIE, Ian. *International law and the use of Force by states*. 2. vydání. Oxford: University Press, 1968, 532 s.

DAVID, Vladislav, Pavel BUREŠ, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ a Ondřej SVAČEK. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011, 448 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-868.

DINSTEIN, Yoram. *War, aggression, and self-defense*. 3. vydání. New York: Cambridge University Press, 2001, 300 s. ISBN 05-217-9758-6.

GRAY, Christine D. *International law and the use of force*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2008, 455 s. ISBN 978-019-9239-153.

NUSSBAUM, Arthur. *A Concise History of the Law of Nations*. 4. vydání. New York: The McMillan Company, 1962, 377 s.

O'CONNELL, Mary Ellen. *International law and the use of force: documentary supplement*. 2. ed. New York: Foundation Press, 2009, 758 s. ISBN 978-159-9415-031.

SHEA, Donald R. *The Calvo Clause: A problem of Inter-American and International Law and Diplomacy*. Minnesota: University of Minnesota, 1955, 323 s. ISBN 978-081-6669-370.

SIMMA, Bruno, Hermann MOSLER, Andreas PAULUS a Eleni CHAITIDOU. *The Charter of the United Nations: a commentary*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2002, 895 s. ISBN 978-019-9244-492.

SKŘIVAN, Aleš. *Japonská válka 1931-1945*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997, 553 s. Historická řada. ISBN 80-85983-28-1.

VITORIA, Francisco de, Anthony PAGDEN a Jeremy LAWRENCE. *Political writings*. New York: Cambridge University Press, 1991, 399 s. ISBN 05-213-6442-6.

Mezinárodní úmluvy

Haagská konvence pro smírné řešení mezinárodních sporů z roku 1899

Haagská konvence pro smírné řešení mezinárodních sporů z roku 1907

Charta Organizace spojených národů, uzavřená 26. června 1945 v San Franciscu

Pakt Společnosti Národů, z 28. Dubna 1919

Vídeňská Úmluva o smluvním právu, uzavřená 23. května 1969

Ženevský protokol o pokojném řešení mezinárodních sporů, z května roku 1924

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 82, z roku 1950

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 687, z roku 1991

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1737, z roku 2006

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1441, z roku 2002

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1970 z roku 2011

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1973 z roku 2011

Rezoluce Valného shromáždění OSN

Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 375 (IV), z roku 1949

Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2131 (XX), z roku 1965

Rezoluce Valného Shromáždění OSN č. 2625 (XXV), z roku 1970

Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 (XXIX), z roku 1974

Internetové zdroje

AMBROSIUS. Church Fathers: On the Duties of the Clergy. *Newadvent.org* [online]. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/fathers/34011.htm> s 179

AQUINAS, Thomas. Summa Theologica: Murder(Secunda secundae partis) Q.64. *Newadvent.com* [online]. [cit. 2012-01-15]. Dostupné z:

<http://www.newadvent.org/summa/3064.htm#article6>

BAJORIA, Jayshree. COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. *Libya and the Responsibility to Protect* [online]. [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/libya/libya-responsibility-protect/p24480>

BŘEZINOVÁ, Markéta. Vyhlaste nad Libyí bezletovou zónu, vyzvala Liga arabských států OSN. *IDnes.cz* [online]. 2011 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vyhlaste-nad-libyi-bezletovou-zonu-vyzvala-liga-arabskych-statu-osn-1jz-/zahranicni.aspx?c=A110312_160950_zahranicni_brm

Diplomatická korespondence mezi Daniel Websterem a lordem Ashburtonem ohledně případu Caroline, výtah z diplomatické nóty z 24.dubna 1841, [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné: http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp

Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries 1966 [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf

Encyclopedia of the New American Foreign Relations: Doctrines - The Hoover-Stimson doctrine. [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z:

<http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Doctrines-The-Hoover-Stimson-Doctrine.html>

GILL, N.S. Fetiales. In: *AncientHistory.about.com* [online]. [cit. 2012-02-19]. Dostupné z: <http://ancienthistory.about.com/od/Roman-Priests-And-Priestesses/g/010411-Fetiales.htm>

GORMAN, Siobhan a Julian BARNES. Cyber Combat: Act of War. *The Wall Street Journal* [online]. 30. 5. 2011 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z:

http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304563104576355623135782718.html?mod=WSJ_WSJ_US_News_3

GREENWOOD, Christopher. The Caroline. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. 2009 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z:

http://www.mpepil.com/sample_article?id=/epil/entries/law-9780199231690-e261

GROTIUS, Hugo. On the Law of War and Peace: De Jure Belli ac Pacis. *Constitution Society* [online]. 1998, 2011/11/4 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z:

http://www.constitution.org/gro/djbp_101.htm

HERSHEY, Amos S. The Calvo and Drago Doctrines. *The American Journal of International Law* [online]. 1907, roč. 1, č. 1, s. 26-45 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z:

<http://www.jstor.org/stable/2186283?seq=2>

Humanitarian factsheet on Lebanon. United Nations: Press Releases [online]. 2006 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/iha1229.doc.htm>

MILLER, Hunter. British-American Diplomacy The Caroline Case. *Yale Law School: Lillian Goldman Law Library* [online]. 2008 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z:

http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842d.asp#web1

Odpovědnost chránit. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2010 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/osn/osn_tematicky/index_3.html

PHILLIPS, Leigh. Italy and Czech Republic back Gaddafi despite bloodbath. *Euobserver* [online]. 21.02.2011 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://euobserver.com/9/31842>

Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes (Geneva Protocol), Article 2. Council on Foreign Relations [online]. 1924 [cit. 2012-05-05]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/treaties/protocol-pacific-settlement-international-disputes-geneva-protocol/p22306>

The White House: President G. W. Bush. National Security Strategy: III. Strengthen Alliances to Defeat Global Terrorism and Work to Prevent Attacks Against Us and Our Friends. [cit. 2012-05-12]. <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss3.html>

THUCYDIDES. HISTORY OF THE PELOPONNESIAN WAR: The Melian Dialogue. *Mtholyoke.edu* [online]. [cit. 2012-01-19]. Dostupné z: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/melian.htm>

Soudní rozhodnutí

International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua, Merits, Judgement of 27. June 1986, s. 102 [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>

Legality of the threat or use of nuclear weapons, ICJ Advisory opinion of 8 July 1996, s. 24 [online]. [cit. 2012-05-12]. Dostupné z: 1996 <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>

Certain Expenses Case, ICJ Advisory opinion 20. July 1962, (Article 17, paragraph 2, of the Charter), s. 167 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/5259.pdf>

Prosecutor v. Dusko Tadic a/k/a "Dule" Decision on the defence motion for interlocutory appeal on jurisdiction, 2. October 1995, s. 29 [online], [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>

Klíčová slova

Použití síly, bellum iustum, Gentili, Grotius, Společnost národů, Stimsonova doktrína, Drago-Porterova doktrína, Carlos Calvo, Briand-Kelloggův pakt, OSN, hrozba silou, útočný čin, agrese, sebeobrana, kolektivní sebeobrana, porušení míru, ohrožení míru, ozbrojený útok, výjimky, Rada bezpečnosti OSN, R2P, Úsvit Odyssei, Charta OSN.

Key words

Use of force, bellum iustum, Gentili, Grotius, League of Nations, Stimson doctrine, Drago-Porter doctrine, Carlos Calvo, Briand-Kellogg treaty, UN, threat of force, act of aggression, aggression, selfdefence, collective selfdefence, breach of peace, threath to peace, armed attack, exceptions, Security council, R2P, Odyssey Down, UN Charter

Abstrakt

Práce nazvaná Zákaz použití síly a hrozby silou v mezinárodním právu a jeho nesporné výjimky se zabývá historickým vývojem doktríny *bellum iustum* a vývojem použití síly v mezinárodních vztazích. Přehledově je zpracována problematika použití síly v mezinárodních vztazích dle Společnosti národů i dle Pařížského paktu. Je v ní vysvětlena Stimsonova doktrína neuznávání či Drago-Porterova doktrína zákazu použití síly k vymáhání veřejných dluhů. Těžištěm práce je období po roce 1945 v souvislosti se vznikem OSN. Věnuje se analýze a interpretaci jednotlivých pojmů uvedených v článku 2 odstavec 4 Charty OSN, zejména pojmům ozbrojený útok, mezinárodní vztahy, politická nezávislost a územní celistvost a pojmu síla. Dále se věnuje analýze a interpretaci článku 51 Charty OSN a donucovacím opatřením Rady bezpečnosti OSN dle kapitoly VII. Charty OSN. Její součástí je případová studie použití síly v operaci Irácká svoboda a případová studie operace Úsvit Odyssei.

Summary

In this diploma thesis I address the issue of prohibition of threat and use of force in international law and its unequivocal exceptions. The work deals with the historical development of the doctrine of *bellum iustum* and development of recourse to force in international relations. It analyzes the problems of using force in international relations according to the League of Nations and the Pact of Paris. It explains the Stimson doctrine of non-recognition and Porter-Drago doctrine of prohibition of the use of force to recover public debts. The focus of this work takes place in the period after 1945 in connection with the establishment of the UN (United Nations). It deals with the analysis and interpretation of terms used in Article 2 paragraph 4 of the UN Charter, especially the armed attack, international relations, political independence and territorial integrity and the term force. Hereafter it deals with the analysis and interpretation of terms used in Article 51 of the UN Charter and Security Council enforcement action under Chapter VII of the UN Charter. It includes a case study of the use of force in Operation Iraqi Freedom and Odyssey Down case study.